

DUJ DZSÉNE

KETTÉN

RÉSZVÉTELI ETNOGRÁFIAI FOLYÓIRAT

1. évfolyam 1. szám

Otthonkeresés

Budapest és Tiszavasvári

2024. június

ISSN 3057-8493

E kiadvány műfaja folyóirat; olyan írásokat közöl, amelyek a tudományosság igényével készültek, és nemcsak tudósokhoz, hanem a széles közönséghez kívánnak szólni.

A folyóiratot a "Ketháne: cigány-magyar közösség" nevű csoport adja ki, melynek tagjai tiszavasvári civilek, egyetemi kutatók és hallgatók. Ez a közösség 2022 óta dolgozik együtt; havonta találkozunk.

Czibi Róbert: Táborhely

Ez a folyóirat

- **Nyelvészeti.** A nyelv nem a szótárban vagy a nyelvtankönyvben van, hanem bennünk és közöttünk, ahogy gondolkodunk, beszélünk, cselekszünk. Mind ez tárgya a nyelvtudománynak és érdekli a nyelvészeket, ahogy mindenki mást is érdekelhet.
- **Etnográfiai.** Közös életünkkel foglalkozunk, megfigyeljük saját mindennapjainkat, tevékenységeinket bizonyos előre meghatározott szempontok szerint, kicsit kívülről próbálunk rájuk nézni.
- **Részvételi.** Nem úgy készül, hogy a hivatásos kutatók írják meg a helyszínen gyűjtött megfigyeléseiket, hanem hivatásos és civil kutatók együtt írnak mindannyiunk tapasztalatairól, dolgairól. Minden írást közösen készítettünk el, reflexivitás és kollaboráció jellemezte munkánkat.

A papíron megjelenő folyóiratot egy interneten elérhető változat (<https://btk.kre.hu/linguisticethnography>) is kíséri. Minden számunknak lesz egy központi témája. Az első szám esetében ez az otthonkeresés, a lakhatás, a család- és otthonalapítás. Mivel résztvevőink nagy része nő, elsősorban női szempontokról, a női sorsokra figyelve foglalkozunk ezzel a témával. Az alábbi rovatokat alakítottuk ki:

- Az otthonok régen: vályogvetés, építkezés, berendezkedés;
- Családi visszaemlékezés: utunk több generáción keresztül;
- Kapcsolódások;
- Elköltözés;
- Együttélés;
- Kidiszkurkálódás;
- Roma lányok ma és holnap;
- Hogyan látjuk és halljuk egymást.

Az írásokat ortográfiai szempontból és az íráskép tekintetében egységesítettük, de törekedtünk arra, hogy min-

den írás szerzőjének hangját és véleményét tükrözze. Nem végeztünk megbeszélés nélkül módosításokat a szövegeken sem a tartalmat, sem a szóhasználatot illetően (például van, aki a nem roma polgárokat a romákkal szembeállítva „magyarként”, van aki pedig „nem romaként” említi).

Örömmel fogadjuk az együttműködési vagy építő kritikai szándékkal születő olvasói észrevételeket (ezeket az impresszumban megtalálható e-mail-címekre várjuk), és nagyon örülnénk annak is, ha más tiszavasvári polgárok csatlakoznának körünkhöz. Ez a csatlakozás lehet alkalmi, de akár rendszeres is, várjuk megkeresésüket. Magunkat, tevékenységeinket egy kerekasztal-beszélgetés során is bemutatjuk. Várunk minden érdeklődőt 2024. július 12-én 16.30 órakor a Találkozások Házában.

– A szerkesztők –

Azért készül ez a folyóirat, mert szeretnénk, ha cigányok és nem cigányok viszonya Magyarországon jobb lenne. Ha ahelyett, hogy épp csak eltűrnék, netán eltűnni sem akarnánk a másikat, emberséggel és tisztelettel fordulnánk a másik felé. A problémákról is beszélni szeretnénk, vitázni is szeretnénk, mert a tiszta (de nem gyűlöletes) beszéd a jó együttélés feltétele. Olyan írásokat jelentetünk meg, amelyek erre a gondolatra építkeznek és ezt a célt szolgálják.

Pálszoszte hin vorbá?

Pálszoszte hin vorbá táj pálszoszte kutátinász hallgatauonencál táj le gágyencál? Pálodi szityijám tevorbin-keren, hogy o romá, táj o gágye szár sáj fogadinász ekekáveren. Pálla teleposzkohelyzeto, pálo költözisi ávriótár. Le romenge o költözési nagyon párohin pálotelepó ándogáv.

Számunk szerzői

Ábri Izabella
Heltai János Imre
Jani-Demetriou Bernadett
Jenei Kamilla
Kerekesné Lévai Erika
Kristóf Pálma
Lakatos Elisabeth
Lakatos Józsefné Réca
Lakatos Mária Csomma
Lakatos Nikolett
Makula Attiláné Rostás Melinda
Opre Csabáné Ica
Schmidt Ildikó
Szabó István
Szabóné Balázs Beáta
Szakál Sára
Tarsoly Eszter
Tokár Zoltánné Katalin

Tarsoly Eszter

Első számunk témája: otthonkeresés és beszédmódok

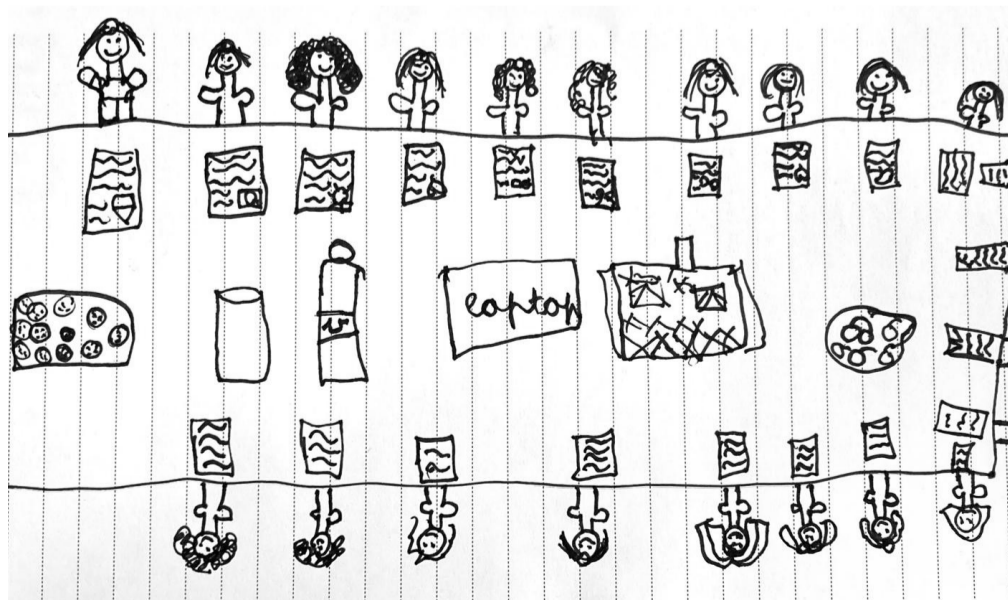
Az otthonkeresés régóta foglalkoztat, tulajdonképpen beleszülettem az otthonnal, a hovatartozással kapcsolatos kérdésekbe. Látszólag nagyon megállapodott, kiszámítható volt a gyerekkori otthonom: családi ház egy nyugat-magyarországi város központjában, ahol három generáció élt együtt: szüleim, én, és a rólam gondoskodó anyai nagyszülők. A szüleimnek sokszor éjszakai ügyeletben vagy előre el nem tervezhető „behívások” miatt távol kellett lenniük, ezért a nagymamám és nagypapám nélkül nem működött volna az életünk. Ők egy baranyai faluból kerültek Zalába. Abban a faluban éltek egész életükben, sőt, több generáció óta odatartoztak. Ott volt az *otthonuk*. Sokat meséltek gyerekkoromban erről a régi otthonról. Képzletben végig tudtam követni a mezőre induló asszonyokat, a kertek alá elkóborló gyerekeket, a háború végén jugoszláv partizánokat bújtató férfiakat. A nagyszüleim házáat fejből le tudtam volna rajzolni, a veranda ablaka előtt nyíló rózsáktól a szőttes függönyök zöld mintájáig. Anélkül, hogy valaha is jártam volna ott nyolc-tíz éves korom előtt, ez a kis Dráva-menti határfalu nekem is az otthonom lett: egy elbeszélésekből fölépített tér, amit én nagyon is valósnak éltem meg, olyan helynek, ahova tartozom.

A városban, ahol élünk, „zalaiasan” beszéltek: a nyugat-magyarországi beszédre jellemző megkülönböztetésével a „kétféle e-nek”, az egyik kicsit zártabb (magasabb nyelvvállású, ahogy szaknyelven mondják), a másik nyitottabb (alacsonyabb nyelvvállású). Ezt sokszor karikírozzák a nyitottabb e á-szerű ejtésével, tehát mintha a lepke szót úgy mondanák, hogy lápká. Ha ezt a kiejtést hallom, kicsit megrebbenek, nyugtalanság fog el, sok évi nyelvészeti tanulmányok és munka ellenére is. Ez a beszédmód az otthonon kívüli világot jelentette gyerekkoromban, az első találkozásmat a külvilággal a „mama” és „papa” nyújtotta otthonon túl. Az ő beszédük idegen volt a városban, ahol élünk, mivel a dél-magyarországi beszéd sajátosságai régiesen és nagyon markánsan jelen voltak a kiejtésükben, szóhasználatukban, bizonyos nyelvtani vonásokban is. Például az *ezt is neked adja a mamikám* mondat, mondjuk leveskanalazás közben, úgy

hangzott el, hogy *ezt is neköd adi a mamikám*. Sokáig beszéltem így én is, bár arról már vannak emlékeim, hogy mikor a nagypapám értem jött az óvodába, iskolába, és a maga módján kezdett el beszélni hozzám, egy kicsit kellemetlennek éreztem a többiek előtt. Egészen felnőtt koromig hitelesen tudtam váltani erre a beszédmódra, ha a nagynénémrel, nagybátyámmal, vagy a nagyszüleim generációjának (az 1910-es években születtek ők!) egy-egy, még élő tagjával találkoztam. Anyám nem beszélt így. Ő hamar elkerült a faluból, egyetemre ment, csak a szüleivel való interakciókban jelentek meg ennek a beszédmódnak a vonásai. Nagybátyám 1956 után „nyugatra” szökött, így a külföldön töltött évtizedek konzerválták a gyerekkorára jellemző beszédét.

A nagyszüleim falusi házáat egy beás cigány család vette meg, miután elköltöztek. Nekem ők mutatták körbe a régi házat, amikor először jártam ott anyámmal valamikor a 80-as évek végén. A velem egykorú nővel azóta is jóban vagyunk a Facebook-on, bár már ők sem élnek ott. A körülbelül 300 lelkes falu lakossága a 80-as évek végére teljesen kicserélődött. A két-három nem cigány család idősékből állt, a többiek elköltöztek a gyerekeikhez. Az üresen maradt házak jó részét a falu végéről (a „kis utcáról” és a töltés sorról) beköltöző cigány családok vették meg. Akadt ismerős közöttük is, mikor anyám először elvitt. Például Kata (nekem Kati néni), aki nagymamának segített a ház körüli munkákban és az összeroppant gerince miatti hátfájaldalmát is kezelni. Nagymamám élete végéig hiányolta őt Zalában.

Most, hogy egyre kevesebben vannak körülöttem, akik úgy beszélnek, mint nagyszüleim, úgy érzem, hogy erőltetetten jönnek ki a hangok a számon, ha megpróbálom ezt a

dél-dunántúli beszédmódot utánozni, mondjuk egy órai illusztráció kedvéért. Az otthonkeresés lényege nem csak a tárgyi környezethez kötődik, ugyanilyen fontos szerepet játszanak benne a múltbeli emlékek és a jelenbeli kapcsolatok: azok az emberek, akiknek a közelsége, jelenléte napról napra megerősít bennünket abban, hogy kik vagyunk, miért vagyunk éppen ott, épp azon a helyen, ahol élünk. E kettőből bontakoznak ki a jövőre vonatkozó elképzeléseink, hogy hol szeretnénk magunkat és a gyerekeinket látni néhány év vagy évtized múltán.

Az otthonkeresés tudományos irodalma szerint a tárgyi környezetünkhöz való viszonyunk fontos szerepet játszik abban, hogy hogyan gondolkozunk saját magunkról. Ahogy rendezgetjük az otthonunkat, elpakolunk, beillesztünk egy-egy új tárgyat a már meglévők közé, folyamatosan kérdéseket teszünk fel magunkban: jó helye lesz-e itt, útban lesz-e majd, hozzáférünk-e, szép-e így. Ezek a gyakorlatias döntések arról is szólnak, hogy meghatározzuk a környezetünkben a dolgok és a saját magunk helyét. Az amerikai filozófus, Nel Noddings szerint bármi-ből lehet „otthon”, legyen az kunyhó, régi vályogház, apró panellakás; mindegy, hogy hogyan készül, mekkora, pontosan hol található. A lényeg az, hogy van-e elegendő döntési lehetősége és mozgásteret (Noddings szavaival „kontrollja”) a lakóknak ahhoz, hogy a helyet valóban sajátjuknak tekintsék. Eldönthetjük-e, hogy hol és hogyan

akarunk élni, vagy vannak olyan körülmények, amelyek a saját elhatározásunkat akarunk ellenére felülírják?

Otthonosabb hely-e a múlt, mint a jövő, és ha igen, hogyan változtathatunk ezen a meglévő összeköttetésünk, kapcsolataink segítségével? Az otthonkeresésről szóló írások azt mutatják, hogy új helyeket, körülményeket, élethelyzeteket is belakhatunk, ha vannak kapcsolódási pontok a múltunkhoz, a korábbi szokásainkhoz, és a bennünket körülvevő emberi környezethez.

Bár Tiszavasvári földrajzilag elég messze esik mind a konkrét, mind a képzeletbeli gyerekkori otthonomtól, azok a történetek, amelyeket először halottam itt 2021 nyarán, hazavettük. Felismertem bennük a saját, több generációs múltam számtalan vonását, és azokat a kapcsolatokat, amelyek a nagyszüleim, szüleim életét meghatározták. A közös munka az első folyóiratszámunkon, melynek témája épp az otthonkeresés lett, lehetőséget adott, hogy az otthonteremtés nehézségeit és kihívásait, egyéni és társadalmi szinten is, az itteni kutatótársainkkal együtt boncolgassuk. A beszélgetéseinken és kapcsolódásainkon át a közös jövőnk megértése is egyre inkább lehetségessé válik.

Hivatkozás

Noddings, Nel. 2006. *Critical lessons: what our schools should teach*. Cambridge: Cambridge University Press.

Az otthonok régen: vályogvetés, építkezés, berendezkedés

Ebben a rovatban olyan írások olvashatók, amelyek bemutatják, hogy a régi időkben hogyan gondoskodtak az emberek saját lakhatásukról a szó legfizikálisabb értelmében is: hogyan ment a vályogvetés, milyenek voltak és hogyan épültek fel a házak.

Lakatos Mária Csomma

A mi kis vályogházunk

Először is ástak egy nagy gödröt, de persze egy nagy mezőn. A gödör és a vályogvetés nem volt messze a helytől, ahol a ház készült. Amikor már kiásták azt a földet, visszagórták, tettek hozzá szalmát és vizet, utána ahányan voltak, elkezdtek taposni mindannyian. Ha kevés volt a víz vagy a szalma, akkor még raktak vagy öntöttek hozzá, addig, míg nem volt megfelelő a vályogvetéshez. Mikor már megfelelő volt a vályognak való sár – amit férfiak csináltak –, vödörökben kihordták a sarat, és elkezdtek formálni a vályogot – ezt már nők is csinálták. Volt egy vályogforma, azt belemártották vízbe, utána belerakták a sarat, megformálták, felül

lesimitották vizes kézzel, és lassan kiemelték a formát. Amikor már megvolt minden végig, akkor hagyták száradni egy hétig, utána egymásra rakták máglában.

Kiásták a ház alapját, azt beöntötték betonnal, és utána azt is hagyták száradni. De volt olyan ház, amelyiknek nem volt alapja. Volt, akinél le volt betonozva belülről a föld, de volt olyan is, akinél csak a sima föld volt. Amikor az alap, (ha volt), megszáradt, egy pár nap után elkezdték építeni a vályogházat. Minden vályogsor közé ugyanolyan sarat használtak, amiből a vályog is készült. Volt olyan, aki csak egy szobát épített, és volt olyan, aki egy szobából, egy konyhából és egy kis pitvarból álló házat. Amikor már a falat felhúzták, utána csinálták a tetőt, ami gerendákból és deszkákból készült. Meg még jött a kémény, amit kisméretű téglából csináltak. De volt, akinek az sem volt, azok kivágtak egy kör formájú lyukat a falból, és ott dugták ki a kályha csövét, vagy amivel fűtöttek. Amikor már a ház és a tető is kész volt, elkezdték belülről vakolni. A vakoláshoz is volt, aki sarat használt, ugyanolyan, mint a vályoghoz. Amikor kész volt, bevitték a házba egy hordót, és avval fűtötték a házat, hogy megszáradjon a fal. Ezt legalább egy hétig fűtötték így.

Amikor megszáradt a fal, akkor elkezdtek meszelni. Először is fehér hagyományos mésszel, de ezt többszöri alkalommal megismételték. Ezt azért csinálták többszöri alkalommal, hogy ne üssön át a sár a fehér színre. Amikor már a fehér szín szép volt és tiszta, akkor lealapozták fehér mésszel, de volt, aki rakott bele színes tubusos pasztafestéket, és volt, aki mintás hengerezőt is használt. Anyukám, amikor meszelt, sima fehér volt a fal, és utána lehengerezett.

Minden hengernek más mintázata volt. A hengerezés a meszelés után következett, amikor megszáradt a fal. Hogyan kell elképzelni a hengerezést? Volt a hengertartó és annak a hengerezőfeje, ami gumiszzerű volt, mintás, és lehetett cserélni a hengerefejeket.

A festék elkészítése ahogy anyukám csinálta: Levágta a kólásflakon tetejét félig, és utána beleengedte a festéket, vizet és egy kis lisztet. Ezt összekeverte, és ha jó volt az állaga, (mert ha nagyon vizes volt, az nem volt jó), beleöntötte a hengertartóba. Ennek volt egy kis fogantyúja. Rárakta a hengerefejet, és már lehetett vele hengerezni. A világítást volt, aki úgy oldotta meg, hogy ha a szomszédjának volt villanyórája, akkor egymásnak segítettek azzal, hogy egy nagy hosszabítóval adtak egymásnak áramot, és közösen fizették. De volt, akinél gyertyavilágítás volt. A nagyszobában, ahol aludtunk, volt egy nagy ágy, az ablak mellett egy összetolható kisrakamér, egy kis üveges sorszekrény, egy dohányzóasztal, két fotel, a kályha, és egy háromnyílós tolatükör. Ez volt a szoba. A konyhában volt egy sparhetskonyha, egy kétrészes kék konyhaszekrény, egy kiságy, egy kisasztal és négy szék fából.

Opre Csabáné Ica

Házépítés az 1960-as években

Régen a parasztember mindenhez értett

A cigányság körében manapság gyakran hallható az a kritika a cigányteleppel kapcsolatban, hogy nem szabadott volna engedni annak idején, hogy a cigányság számára a falu szélén építsenek házsorot, ezáltal szegregálva őket a magyaroktól. Ezzel a régebbi időkben Lengyel Gabriella foglalkozott Tiszavasvári cigány népessége

zésnek az, hogy a cigányságnak ott építsenek házat, szándékosan szegregálva őket a magyaroktól.

Én, ha a gyerekkoromra és a település történelmére, szerkezetére alapozok, azt gondolom, hogy új telkeket mindig a peremrészekre tud egy-egy település kijelölni, hiszen a belső részek már lakottak, illetve olyan helyek, mint a városon belül lévő nádasrész, lecsapolatlanság miatt lakhatatlan területek. Így aztán a terjeszkedés csak is a peremrészekre valósulhat meg.

Az én szüleim 1965-ben vettek telket Tiszavasvári – akkor még – nagyközség szélén. Akkor a régi vásárok

ban lakhattak. A telkek kijelölésekor kihívták a pályázó családokat, és a földmérő minden családnak kijelölte a telkét. Egy karót szúrtak a földbe, melyen a tulajdonos neve volt tintával írva. Akkor sokan hitelre tudták csak megvenni a telket, és elkezdődhetett az építkezés. Kinek milyen tehetsége, lehetősége volt, olyan házat épített. Jellemzően kétszobás, konyhás, előszobás házak épültek annak idején, amit ma már Kádár-kockáknak nevez a köznyelv. Mi nagyon szegények voltunk, így először csak egy kis szoba-konyhás vályogházat építettek a szüleim. Hogyan, miként épült fel a kisházunk? Erről a ma már 85 éves anyámat kérdeztem meg:

Anyu! Hogyan volt annak idején, amikor kimérték a telket, először körbe kellett keríteni, és aztán építkezni?

Dehogy! Ki hogyan csinálta. Volt, aki lécből készült kerítésből kerítkezett, volt, aki kóróból készített kerítést. Laci bátyádéknak évekig kóróból volt az utcafront is, a közkerítés is csinálva. A kóro a napraforgó szára volt. Abból csináltak kerítést úgy, hogy alul-felül lécek közé volt fogva, rögzítve az egymás mellé elhelyezett kiszáritott kórószár.

Szocpolos építkezések a város peremén: előrelépés vagy szegregáció?

Erről a kérdéssel a folyóirat megjelenését megelőző szerkesztőségi ülésen eszmét cseréltünk, mert látszott, hogy a résztvevők különféle képpen vélekednek. Volt olyan nem roma résztvevő, aki azt mondta, hogy a lényeg az építkezésben a segítségadási szándék volt, és feltette azt a kérdést, hogy vajon a cigány családok mennyire örültek volna neki, ha szét kell széledniük. Az egyik roma résztvevő szerint inkább a használt lakásokra kellett volna koncentrálni már akkor is: fel lehetett volna ajánlani a városban itt-ott megüresedő lakásokat a romáknak lakhatásra. Megemlégtük, hogy azok a parcellázások, amelyekről jelen írásban szó van, a 60-as években voltak, a roma családok mai lakóhelyeit viszont az 1980-as, 1990-es és a 2000-es években építették. Megegyeztünk abban is, hogy azok más idők voltak, másféle társadalmi közbeszédrel. Egyik résztvevő például felidézte, hogy fiatal pedagógusként „cigányszemlén” vettek részt, megnézték, hogy milyen nehéz körülmények között élnek az építkezésre

kijelölt telkek közelében a roma családok. Ez a szó ma már abszurditásnak hat, akkoriban nem hatott így. Többen azon a véleményen voltak, hogy ez az építkezés nagy előrelépést jelentett a roma családok számára. A roma résztvevők közül is többen említették, mennyire örültek az új lakásnak, ami bár a magyaroktól elkülönített helyen épülhetett fel, de legalább felépült. Ez volt az egyik érzésük, a másik pedig az, hogy a romák és nem romák lakóterületeinek szándékos szétválasztása tagadhatatlan tény. Egyik nem roma résztvevő véleménye az volt, hogy utólag ki kell mondani, hogy – bármi is motiválta a cselekvést – egy szegregátumot hoztak létre. Az eszmecsere vége felé az egyik roma résztvevő úgy foglalta össze azt az álláspontot, amit többen is osztottak a jelenlévők közül, hogy nem lehetne olyan roma családot mutatni, amelyik a magyaroknak kijelölt telkek között kapott házhelyet, és olyan nem roma családot sem, amelyik a romákkal együtt, a roma családok számára kijelölt helyeken építkezett volna.

című dolgozatában, (2012) melyben többek között leírta, hogy Tiszavasvári 1985-ben lett város, és ekkortól – a kutatások szerint – az oláh cigányság lakáskörülményei javultak, amennyiben a cs-házba (csökkentett komfortfokozatú ház) való költözést javulásnak nevezhetjük a hagyományos vályogházikóhoz képest. A dolgozat szerint a bővülő munkalehetőségek arra ösztönözték a cigány házaspárokat, hogy a felépült új lakásokba költözzenek, melyek mai napig vitatott szerződések által jöttek létre. A beköltözés a telep növekedéséhez vezetett, mert növekedett a gyermeklétszám is, és a telepnek megtartó ereje volt. Annak ellenére, hogy a későbbi időkben, a rendszerváltást követően csökkent a munkalehetőség a cigányság számára is, a telepen mégis növekedett a lakosság létszáma. A megtartó erőt a rokonsági hálózat, az erős társas kapcsolat jelentette. A kis portákon újabb, az ott lakók által épített kicsi házak jelentek meg, melyek miatt ma már túlszűfoltta vált az egykori új házsor.

Én azt gondolom, hogy nem lehetett a célja a város peremén való építke-

tartására kijelölt füves, gyepes részt osztották fel fiatal családok számára. Anyámék bementek a tanácshoz, beadták az igényüket egy telekre, melyet meg is kaptak, körülbelül 60 családdal együtt. Az apám rokonságából ötven kaptak ott telket. Természetesen nem egymás mellett, de a testvérek, unokatestvérek mégis csak egy utcá-

Ebből volt a kerítés, meg a kapu is.

A mi kisházunk hogyan épült? Miből?

A mi kisházunk vályogból épült. Mink csináltuk. Ástak a férfiak egy nagy gödröt, kiásták a feketeföldet, meg a sárga földet, összekeverték törekkkel, osztán vízzel locsolták.

A törek az, amikor csípeli a csípőgép a búzáat, a szalma külön egy lyukba jön ki, alul meg a törek, amibe a búzaszemek voltak, abból lett a törek. Ezt rakták a földhöz, meg a vizet.

A földet a kiásott gödörben keverték össze?

Dehogy! A gödörből ásták ki a földet, mert egy darabig, ha ásol lefelé, a föld fekete. Utána egy darabig sárgás. De nem lehetett nagyon lemenni, mert feljön a talajvíz. Ugye régen a kutat is így ástuk. A földet kihányták a gyepre, és amikor már annyi földet górtak ki, hogy már elég lesz, a gyerekek is mentek, osztán lábbal taposták a földet. A felnőttek meg kapával forgatták. Volt olyan, aki locsolta vízzel, de akkor nem csapból jött a víz, hanem kútból. Ásott kútból. Amikor már látták, hogy megfelelő anyagú a föld meg a törek együtt, akkor kezdték el rakni a vályogvetőbe. Annak volt füle, azaz fogója, teleraktuk, lesimítottuk, oszt' már tettük is arrébb a formát. Olyan helyre raktuk egymás mellé a válykot, hogy érje a nap, hogy szárítsa ki.

Amikor tele volt a vályogvető sárral, megdörmöckéltük, lesimítottuk, és lehúztuk a vályogvetőt. Megint tettük az előző mellé, kis távolságot hagyva. Így, sorba, sorba, sorba... Raktuk a sárral teli vályogvetőt. Akkor forgattuk, amikor már keményedett megfele. A válykot mindig forgattuk, és amikor már keményedett, akkor sorba raktuk a válykot úgy, hogy hézag legyen közöttük, hogy járja a levegő. A másik sort rá már beljebb raktuk, azt is hézagosan, és a végén már a legfelső sorba csak egy vályog volt. Picikét meglocsoltuk, és amikor már kemény volt, száraz, olyan kemény, mint a téglá, akkor lehetett kezdeni a falazást. De akkor mindent kalákába csináltunk. Az emberek, a rokonság tagjai építették a házat, mi asszonyok meg főztünk.

Igen, emlékszem, amikor mentünk vonattal Hajdúnánásra, egy helyen láttam a gúlába rakott válykot. Ott kik készítették a válykot? Mert Hajdúnánás nagy vályogvető település hírében állt. Cigányok vagy magyarok vetették a válykot?

Magyarok. Mindenki magának vetette a válykot.

Mikor kész lett a vályog, kik építkeztek itt nálunk, a rokonság?

A rokonság. Később, a nagyházat már kőműves építette 1969-ben. A kisháznál a család fogott össze. Az uram testvérei, meg az én sógoraim, testvéreim.

Emlékszem, hogy először földes volt a ház belseje. A szoba, a konyha földes volt...

Sárral kentük le, és amikor az megszáradt, úgy laktunk benne. Pár évig így laktunk. A konyhában volt egy konyhaszekrény, egy kis asztal két székkal és egy szennyesládával, és egy teatűzhelyen főztünk. A szobában kis henger alakú vaskályha, egy tükrös szekrény, egy kétajtós barna ruhásszekrény, a páros ágy szalmazsákkal, két oldalán egy-egy szék, meg volt egy sezlony az ablak alatt. Petróleumlámpával világítottunk. Mosni mindig pléhteknőben

mostam. A kútból húztuk a vizet, mosófázikba melegítettem, Flóra szappannal mostam. Előtte mindig áztattam a forró vízbe, és majd akkor mostam kézzel, amikor már kihűlt a víz. Öblítettem, kicsavartam, osztán kiterítettem a szárítókötélre. A konyha égre nyíló volt. A konyhából a szobába lehetett bemenni.

Arra már én is emlékszem, amikor a villanyt bevezette anyunak a testvére 1968-ban. Ő villanszerelő volt, és rokonok segítségével bevezette az áramot. A tetőszerkezetet, meg ilyesmit is tudták a testvérek, hogy hogyan kell csinálni?

Régen a parasztember mindenhez értett. Nem vót olyan, hogy én nem tudom, hogy hogy is kell ezt? ... Mer már gyerekkorban ott vót. Ment a nagyok után, és látta, mit hogyan kell csinálni.

Arra emlékszem, hogy belül a plafonon látszott a fagerenda, ami keresztbe volt feltéve a falra. Arra voltak szegelve a lécek. A lécen felül meg sár volt a padlás. Belül tapasztott volt a fal, és fehérre volt meszelve. Ugyanígy kívülről is, csak a lábazonnál volt feketére festve. Gyerekként emlékszem a magas gerendaküszöbre, amit átlépve jutottunk a konyhából a szobába. Magas volt a küszöb, mert 2-3 éves voltam még csak. Ott volt az én helyem, a küszöbön. Anyám odaültetett, és egy kis sámlit tett elém. Én a kinyújtott lábamat bedugtam a sámlia alá, és a sámlia volt az asztalom. Ott ettem. Főként savanyú barnapaszuly levest.

Aztán emlékszem apám pirosan parázsló cigarettájára a sötét szobában, amikor az ágyban feküdvé is rágyújtott a cigarettára éjjel. Nagy dohányos volt, Munkás cigarettát szívott. Az ágy mellett volt egy szék, azon volt egy kis fém vájling. Anyám azért tette oda, hogy abba hamuzzon éjjel apám. Most így visszagondolva, igen egészségtelen levegő lehetett abban a kisházban. Amikor apám rágyújtott, az egész lakásban állt a füst később is, amikor a nagyházban laktunk. „Vágni lehetett volna a füstöt”, mondhatnám régiesen. És elszörnyedem, hogy mi ketten, a nővéremmel, később még a húgom is, így cseperedtünk fel.

Gyakran gondolunk vissza a gyermekkorunkra nosztalgiával. Mondjuk, hogy akkor minden jobb volt, mindennek megvolt az értéke, a szépsége. Bár nagyon szegények voltunk, de volt időnk egymásra. Az emberek, rokonok összejártak, kártyáztak, disznótoroztak, szomszédoltak. Aztán a hatvanas években tévét nézni jártunk a rokonokhoz, akiknek volt tévéje. Aztán minél több mindenünk lett, annál jobban elmaradtak a közös találkozások, beszélgetések. Mindenki futott, szaladt dolgát intézni. Pedig már gáz- és villanytűzhelyen főztünk, automata mosógéppel mosunk, mosogatógéppel mossuk el a szennyes tányérokot, edényeket. Már a szórakozást a saját tévé, videó, rádió, lemezjátszó, magnó jelentette. Manapság pedig itt a világháló. Gyerekkoromban szegények voltunk. De vajon tény-e ez volt-e a szegénység?

Hivatkozás

Lengyel, Gabriella. 2012. Tiszavasvári cigány népe ssége In Kemény István, Janky Béla & Lengyel Gabriella (szerk.), *A magyarországi cigányság 1971–2003*, 157–179. Budapest: Gondolat/MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet.

Családi visszaemlékezés: utunk több generáción keresztül

A szerzők visszaemlékeznek a múltjukra, arra, hogy milyen volt a gyerekkoruk, milyen élmények és hogyan formálták őket azzá, akik felnőttekként lettek.

Lakatos Mária Csomma

Soha el nem múlt emlékek

Visszaemlékezés a gyerekkorra

Régebben a telepen sokkal jobb volt élni, lakni. Hiába volt sokkal több a vályogos ház, mint a szocpolos házak. Mivel az emberek tisztelték, becsülték egymást, és nem volt harag egymás közt. Nem volt az, hogy fiatalok, gyerekek cigiztek, drogoztak, alkoholt ittak. Akkoriban, emlékszem, nem volt kukája senkinek, sem konténer nem volt, de gyönyörű, szép tiszta volt a telep. Én egy kis vályogos házban nőtem fel öt testvéremmel, amit soha nem fogok elfelejteni, mert anyukám és apukám mindent megadott nekünk, ami tőlük tellett.

Akkoriban magyarok is laktak a telephez közel, és semmi konfliktus vagy veszekedés nem volt köztük. Sőt, náluk jártunk venni zöldségeket, tojást, krumplit, és mindig kaptunk a néniktől cseresznyét, almát, szőlőt, sőt volt úgy, hogy sütit is, aminek nagyon örültünk, és még meg is köszöntük! Nem volt az, hogy a magyarok féltek a roma emberektől. Sőt, apukám és anyukám járt is egy öreg nénihez, akit Jolánka néni hívtak. Jolánka néni nagyon szerette apukámat és anyukámat. Szinte úgy nézett apukámra, mintha az fia lett volna. Nagyon megbízott bennük.

Dolgoztak neki, apukám kertet ásott, fát vágott, boltba járt neki, anyukám pedig a tyúkokat etette, tyúkólakat meszelt, és kertészkedett. Sőt volt úgy,

hogy minket is elvittek magukkal, és míg ők dolgoztak, addig Jolánka néniel beszélgettünk. És kaptunk tőle mindig süteményeket, cukrokat, nápolyit, és amit mindig nagyon szerettem, sajtos tallért. Volt úgy, hogy vele ebédeltünk bent a házában, egy asztalnál Jolánka néni, apukám és anyukám. Sőt anyukámtól kérdezte, hogy mit főzön. Nekem és a húgomnak minden karácsonykor és mikulásnapkor készített ajándékot.

Idők múltán elköltöztünk a kis aranyos vályogos házunkból, és iskolás lettem, ahol csak egy évet jártam roma gyerekekkel. Mert anyukámnak és apukámnak köszönhetően jól nevelt és tiszta voltam, na meg persze okos is, és átraktak a magyarok közé. Emlékszem, nagyon nehezen fogadtak az osztálytársaim, és nekem is nehéz volt beilleszkedni. De soha nem fogom elfelejteni, hogy milyen büszke volt rám apukám, hogy magyarok közt jártam.

Emlékszem, amikor elvitt magával iskola után Jolánka nénihez, és büszkén

mondta neki, hogy magyarok közt járok iskolába, és még furulya szakkörre is járok. És elővettem a furulyámat, és elkezdtem furulyázni Jolánka néniemnek. Akkor Jolánka néni azt mondta nekem, hogy megígéri, ha ballagni fogok, olyan ajándékot fogok tőle kapni, hogy egy életre nem fogom elfelejteni.

Emlékszem, egyszer volt anyák napi műsorunk a tornateremben. Persze minden osztálytársam anyukája ott volt, akik persze mind magyarok voltak. És amikor anyukám bejött a tornaterembe – akkor volt várandós az öcsémmel –, nagyon meglepődött, nem mert leülni köztük, csak állt. És odament hozzám egy anyuka, és megfogta a vállát, és ezt mondta neki: „Gyere, ülj le köztünk, mert te is hozzánk tartozol, mivel a kislányod a gyerekünkkel jár egy osztályba”. Hogy ne szégyellje magát.

De sajnos nem fejeztem be a nyolc osztályt, mert hülye voltam, és nem hallgattam a szüleimre, akik jót akartak volna nekem. Persze nem bántam meg a gyerekeimet, mert ők a mindelem, de ha vissza lehetne fordítani az idő kerekét, még mindig gyerek lennék, és befejeztem volna a sulit, és meglelt volna apukám vágya, hogy ballagok el az iskolából. Hogy ezeket miért írtam le? Mert akkor nem tudtam, mi a hiány és mi a fájdalom, és mindannyian együtt voltunk boldogan, és ezeket szavakkal elmondani nem tudom.

Lakatos Józsefné Réca

Az én történetem

Fény a sötétben

Elsősorban a gyerekkoromról szeretnék mesélni. Hát nagyon nehéz elmesélni, mert édesapám sokszor bántalmazta édesanyámat, nagyon iszákos volt. És ez nekem nagyon fájt, hogy úgy láttam a szüleimet. Édesanyukám akkor is odafigyelt, hogy nekem és testvéreimnek jól legyen dolgunk, hogy ne legyen hiányunk semmiben. Minden szeretetet megkaptunk tőle. Édesapánk is szeretett minket, csak iszákos volt. És ez fájt nekünk, hogy úgy láttuk apánkat és édesanyámat. Ez mai napig bennem maradt, ezért nem szeretem azokat, akik túl iszákosak, mert apámra emlékeztetnek. Édesanyám, amit a két keze munkájával keresett, abból tartott el minket. Nagyon tudott főzni – ezt örököltöm tőle. A családfenntartást és az ügyeskedést, hogy kevésből is megéljünk, és én ennek nagyon örülök, hogy örököltöm tőle valamit. Mert egy csodálatos anya volt.

Édesanyám eljárt magyaroknál dolgoztatni, és én is jártam vele. Jó érzés volt. Amég édesanyám dolgozott, én addig az udvaron játszottam. De már mikor nagyobb voltam, és édesanyám elment újra dolgozni, én vigyáztam a kisebbik testvéreimre, elvégeztem a háztartási munkát, és ez miatt csak három osztályt tudtam elvégezni. És lehet, hogy azért maradt bennem, hogy kikerüljek a telepről, mert édesanyámmal sokszor voltam magyaroknál. Mert életem álma az volt, hogy kikerüljek a telepről, ha egyszer férjhez megyek, hogy ott kívül a telepen neveljem fel a gyermekeimet. De sajnos nem valósult meg. De ahogy nőttek a gyerekeim, mindig meséltem nekik erről, és nekik, hála a Jóistennek, sikerült magyarok közt lakniuk, és ez már nekem is jó érzés.

Bár még mindig vágyakozom arra, hogy onnan kikerüljek, mert nem jó most az összetartás, nem olyanok a szomszédok, mint régen. Nagyon volt régen az összetartás és a szeretet. Ezért én mindig elmesélem a gyermekeimnek, unokáimnak, hogy tiszteljék az időseket, tanuljanak, legyenek összetartók. Mert ami most zajlik, azt látni is rossz. Például isznak, drogoznak, buliznak. Én ezt nem szeretném, hogy a kis unokáim lássák. Mert én arra tanítottam őket, hogy ne legyenek olyanok, és én erre büszke vagyok, mert mindnek szakmája van, és hallgatnak rám.

Szakál Sára

Párhuzamos életutak

Egyetemistaként Tiszavasváriban

Mikor Tiszavasváriban folytatott munkánkról mesélek a családomnak, mindig megkérdezik, hogy angol-magyar szakos egyetemistaként ebből én hogyan profitálok, van-e hasznom belőle. Sokszor megbotlok ennek a kérdésnek a megválaszolásán. Főleg azért, mert még nem tudom, hogy magyarázzam el azt, amit itt tapasztalok. Vannak helyzetek, amikor nem akarok feleslegesen magyarázkodni, mert tudom, hogy nemtetszéssel találkozná az álláspontom. Mégis szeretnék a saját hangomon, megfelelés kényszere nélkül megszólalni. Ez az iromány tehát a hangom felerősítésének is a kísérlete.

Az ország másik pontján, Vas vármegyében nevelkedtem egy olyan faluban, ahol kevés cigány származású ember él. Ebből kifolyólag gyermekkoromban alig-alig érintkeztem romákkal. Jellemzően a szomszédos városba jártunk át vásárolni. A várostablán belül több mediterrán típusú lakóház is épült, de az autóval továbbhaladva a modern családi házak közvetlen szomszédságában rosszabb állapotban lévő tömbházakat is észrevehettünk. Némegyszer elhangzott egy kocsis- vagy buszúton, hogy az ott élők már megint hangosan bömböltetik a zenét, vagy mennyire igénytelenül néz ki a tömbjük előtti terület. Később derült ki számomra, hogy a lakótelepet romák lakják. A róluk kialakult sztereotípiák hitelességét sokáig nem kérdőjeleztem meg.

Tizennégy évesen felvételt nyertem egy távolabbi város gimnáziumába, ahol találkoztam egy lánnyal, akivel rendszeresen utaztam együtt a kollégiumba. Mikor megerősödött a barátságunk, és rendszeresen tűntünk fel együtt a vasútállomáson, vagy a környéken sétálva, visszahallottam közeli és távolabbi ismerősöktől, hogy a helyemben vigyáznának a lánnyal, mert cigány, vagy legalábbis „félcigány”. Bár engem nem foglalkoztatott, hogy a barátnőm cigány származású lenne, mégsem álltam ki mellette, hanem a többségi állásfoglalás kedve szerint alakítottam a nézőpontom. Úgy is, hogy nem értettem egyet. A cigányságról és az intő szavakról sosem beszéltem a lánnyal, mert félttem szöbáhozni.

Lassan két éve, egyetemista koromban csatlakoztam a kutatócsoporthoz. Sokáig nem leltem itt a helyem, kétségeim voltak a közreműködéssel. Főleg azért, mert nem láttam, hogyan

tudok konstruktív tag lenni úgy, hogy még nem találtam meg a saját hangomat. Ahogy egyre több időt töltöttem Tiszavasváriban, megismertem a helyi viszonyokat, és a helyi és egyetemi kutatótársaimmal való tanulás segítségével rájöttem, mennyi párhuzamot vonhatok saját életemmel. Rengeteg mindent köszönhetek (már most) ennek az együttműködésnek. A közös munkánk során figyeltem meg, hogy mennyi olyan még nem artikulált gondolata van a résztvevőknek, melyek még a felszín alatt lappanganak. Olyan gondolatok ezek, melyek a történeteimből is kirajzolódnak. Helyzetek, amikor inkább csendben maradtam, félttem megszólalni, mert nem tudhattam, miféle ellenállásba ütközik az állásfoglalásom. Ha megszólaltam is, és nem értettek velem egyet, inkább a többség véleményét vallottam, hogy a semleges zónában maradjak.

Szeretnék úgy tekinteni a workshopjainkra, mint a saját hangunk felerősítésének közegére; egy olyan térre, ahol nyíltan, megfelelés nélkül fejezhetjük ki a véleményünket. Hogy ez létrejöhön, türelemre és erőfeszítésre van szükség. Ahogy nekem is, a workshop résztvevőinek is el kell hinnie, hogy mindenki egyéni véleménye számít. Azzal, hogy meg merünk szólalni, és képesek vagyunk meghallani egy miénktől merően különböző diskurzust, olyan párbeszéd jöhet létre közöttünk, amely nemcsak önmagunkat, hanem minket is mint közösséget előbbre visz.

Kapcsolódások

Ezekben az írásokban arról van szó, hogyan kapcsolódhatnak egymáshoz romák és nem romák, miért lehetnek fontosak egymás számára, hogyan támaszkodhatnak egymásra.

Heltai János Imre

A Széles út és az egyetem

Heltai János Imre vagyok, nyelvész. Egy nyelvészt minden érdekelhet, amiben ott van a beszélt nyelv, és hát minden emberi kapcsolatban és cselekvésben ott van. Minden nyelvészet, ami egy nyelvészt érdekel, mondhatjuk félig tréfálva. Ezt nem én találtam ki, hanem egy neves amerikai professzor, bizonyos Mary Bucholtz mondta ezt egy Budapesten megrendezett konferencián (22. Élőnyelvi Konferencia, 2023. szeptember 6–8.). Nagy megkönnyebbülés volt ez számomra, mert már kezdtem aggódni, hogy igazából nem is vagyok nyelvész. Hiszen

amit munkatársaimmal közösen csinálunk, például e folyóirat hasábjain is, első látásra, vagy sokak szerint nem is nyelvészet. Mary Bucholtz megerősített abban, hogy de igen, az.

Engem ez érdekel tehát: milyen körülmények között, hogyan beszélnek egymással az emberek, és annak milyen következményei vannak. Ezért kezdtem Tiszavasváriban is dolgozni. Ezért jöttem először 2016-ban egyetemistákkal a Magiszter Általános Iskolába, és ezért töltöttem itt azóta, egyszer összeadtam, több száz napot. Ezért csináltuk Kerekesné Lévai Erikával, tanárokkal, szülőkkel és roma gyerekekkel korábbi, a Széles úti roma közösséghez és a Magiszter iskolához kapcsolódó programjainkat. Célunk nem csak a megfigyelés volt, hanem az is, hogy változásokat érzünk el; a nehézségekről is beszélve, de a nehezebb helyzetben lévőkre mindig figyelve hozzájáruljunk ahhoz, hogy minél többben kezükbe tudják venni életük alakítását, megkapják az ehhez szükséges lehetőségeket. Ezért indítottunk olyan nyelvi programot az iskolában, ami a romani (cigány) nyelvet is bevonja a tanulásba, és ami sikeresebbé, magabiztosabbá tette és teheti a Magiszterbe járó diákokat (és minden hozzájuk hasonló fiatait).

Ezt a folyóirat-szerkesztőséget azért hoztuk létre, ebbe a munkába azért kezdünk bele, hogy az iskolai program jó hatásait az iskolán kívüli világba is eljuttassuk. Szeretnék megmutatni, hogy a romani nyelv és

a roma hagyományok a magyarok kincse; a „magyarokat” úgy értem itt, hogy romáké és nem romáké, és mindenkié, aki Magyarországon él vagy máshol él, de ide (is) tartozónak tartja magát, vagy csak érdekli, hogy mi van itt. Ezer szálon kapcsolódunk egymáshoz és támogathatjuk egymást. Úgy gondolom, meg kell vizsgálnunk, mit rontottunk el, hogy erre az állapotra még csak vágyakozhatunk, de nem feltétlen élvezhetjük.

Nem szeretném sem a nem roma magyarok, sem a roma polgártársak szemére hányni, hogy ilyenek vagy olyanok, és ez az oka ennek vagy amannak. Kevesen vannak olyanok, akik nyíltan felvállalnak olyan rasszista gondolatokat, hogy például a romák kevésbé értékes, tehetséges stb. emberek. Az ilyen gondolatokat a többség elítéli. Szintén Bucholtz-tól tanultam, hogy mások megkülönböztetése a bőrszín vagy más testi jellemzők miatt elsősorban nem egyéni érzés vagy szándék. Inkább olyan közös érzület, hozzáállás a mindennapokhoz, ami számunkra, magunkat ez ügyben jószándékúnak gondoló nem roma polgárok számára rendszerint észrevétlen marad.

Mikor elgondolom, hogy juthatna el valaki a Széles útról mondjuk az egyetemig, és miért jutnak el ilyen helyekről ma oly kevesen oda, akkor könnyű azt mondani magamnak: hát ilyenek a körülmények, ilyen a történelem, nem rajtam múlik, én nem nézem le őket, emberszámba veszek mindenkit, jó szándékú vagyok. A munka, amit Tiszavasváriban végzek, arra tanított, hogy ezt gondolni nem elég, mert ettől még az a bizonyos kisgyerek nem jut el az egyetemig.

Hivatkozás

Bucholtz, Mary. 2019. The public life of white affects. *Journal of Sociolinguistics* 23(5). 485–504.

Makula Attiláné Rostás Melinda

Egy elveszett kislány

„Amit én megtanultam anyukámtól, át tudom adni az unokáimnak azt a sok jót és szépet”

A kiskorom szép volt és nagyon jó volt. Nem éltünk luxusban, de mindenünk megvolt. Egy vályogházban nőttünk fel, egy szoba, egy konyha és egy spádz volt benne. Hatan voltunk testvérek, boldogan, szeretetben nőttünk fel, megvolt a családi béke melegsége. Apukám dolgozott a gazdaságban, anyukám otthon volt, vezette a háztartást. A nagyobbik testvéreim, Gizi, Jani már jártak iskolába. Mi a picik otthol voltunk anyukámmal. Nem volt külön gyerekszobánk, de boldogan éltünk. A szüleink gondoskodtak arról, hogy mindig meg tudják adni nekünk, amire szükségünk van. Apukám reggeltől estig dolgozott, hogy mindenünk meglegyen. Fáradtan jött haza a munkából, de mégis vállalt maszek munkákat házaknál. Anyukám ezalatt főzött, mosott, takarított, minket ellátott, és várta apukámat a munkából.

Én nagyon irigyeltem, amikor a nagyobbik testvéreim, Gizi és Jani iskolába jártak, mert mi óvodába nem járhattunk. Kíváncsi voltam, amikor a testvéreim meséltek az iskoláról. De amikor nekem elkezdődött az iskola, az egy rémálom volt számomra. Nem így képzeltem el. Új arcokkal találkoztam. Új emberekkel, nem szólt hozzám senki, nagyon egyedül éreztem magam, nem voltak barátaim. Kissné Erzsike volt az osztályfőnököm, őt na-

gyon szerettem, mert ő volt az, aki azt mondta, hogy majd ő lesz a barátnőm, és vigyáz rám. Ő biztonságot jelentett a számomra. Anyukám, apukám nagyon sokat szenvedtek emiatt velem, mivel nem akartam iskolába járni. Mindig bátorítottak, hogy szeressem meg az iskolát. Ötödik-hatodik osztályig így éreztem magamat. Akkor azonban elindult egy új fordulat az életemben, amikor megszerettem az iskolát. Ifjúsági osztályt hoztak létre, mind cigányok voltunk. Nem ismertem

az egészséget, de nagyon jól éreztem magam, mert már akkor voltak barátaim, kitűnő tanuló voltam, és köszönöm a szüleimnek a biztatást, küzdelmet.

Az iskolában idővel megismertem Attilát, akibe szerelmes lettem. 19 évesen összeköltöztünk, meg kellett szoknom egy új környezetet, ami nagyon nehéz volt. De nagyon be akartam illeszkedni, és sikerült. Főzés, takarítás, Attilának, a szüleinek új szokásai, ez számomra

mind új volt. Nem tudtam főzni, de ott volt anyukám, aki mindenben segített, amit nem tudtam. Csak átszaladtam hozzá, és mindenben segített. Hála neki, én is tovább tudom adni mindent. Húsz évesen anya lettem, amiben anyukám sokat segített. A fürdetésben, az öltöztetésben, az etetésben. Ő volt az, aki megtanította nekem, hogy kell a gyereket felnevelni. Akkor értettem meg, hogy egy anya mire képes a gyermekeiért. Egy csodálatos kislánknak adtam életet. Idővel még született négy gyermekem, de már akkor külön házuk volt, és mindazt, amire anyukám megtanított, büszkén továbbadtam lányaimnak és menyeimnek. Boldog feleség vagyok, anya, nagymama. És amit én megtanultam anyukámtól, át tudom adni a kis unokáimnak, azt a sok jót és szépet. Örülök, hogy tovább tudom adni ezt a sok szépet. Égi atyánk áldásával, Jézus által, ámen.

Elköltözés

Ezekben az írásokban a szerzők beszámolnak arról, milyen volt fiatalasszonyként elkerülni otthonról. Esetenként ez azzal járt, hogy a szerző új családba került, máskor emellett még nagyon más környezetbe is. Több szerzőnk felnőttként már nem a telepen, hanem azon kívül talált lakást.

Lakatos Mária Csomma

A telepről egy új utcában

Visszaemlékezés a kiköltözésről

Először is, én is éltem vályogos házában, amiben felnőttem, és nagyon szerettem, és nagyon jó élmények maradtak meg bennem. Mert hiába vályogos volt, kicsi, de tiszta és szeretettel, boldogsággal teljes ház volt.

Schmidt Ildikó

Találkozások Vasvárral

1. Schmidt Ildikó vagyok, nyelvész, Heltai János Imre kollégája a Károli Gáspár Református Egyetemen. Évek óta hallok Jánostól Tiszavasvárról, a transzlingváló projektről, az ottani élményeiről. Láttam a videótárat, olvastam a mesekönyvet, ismerem a projektzáró kötetet, ismerem János tudományos írásait és hallottam konferenciákon beszélni ezekről. Miközben ennyiféle forrásból tájékozódtam, és értek benyomások Vasvárról, mégis egy távoli helynek képzeltem. Kíváncsi voltam, milyen lehet. Nagyon kíváncsi.

2. Rendszeresen jártam Kárpátaljára, így az autópályán minden alkalommal láttam az útjelző táblát, hol lehet Tiszavasvári felé lekanyarodni. Az egyik ilyen alkalommal egy hirtelen gondolattól vezérelve letértem a pályáról. Megálltam, vártam, menjek vagy kanyarodjak vissza a hazafelé vezető útra. Közben írtam Jánosnak, hogy erre járok, ő rögtön válaszolt, hogy ő sajnos pont nincs ott. Ennek ellenére úgy döntöttem, hogy körbejárom a városban, azt végül is egyedül meg tudom csinálni. Mentem az utcákon erre-arra, aztán egyszer csak leintett egy férfi, hogy mit keresek, hova tartok. Mondtam, hogy csak úgy körülnézek, mire azt válaszolta,

hogy erre a telep van, a cigányok, és nincs itt semmi látnivaló. Elégé megszeppentem, nem akartam szájatónak tűnni. Erre megsajnálhatott a férfi, és csak annyit mondott, jobb lesz nekem, ha visszafordulok. Így hát visszafordultam, végigmentem a városban, és hazaindultam. Erről nem beszéltem azóta senkinek, értettem, mi történt, és mégis betolakodónak éreztem magam.

3. János fél éve megkeresett, hogy lenne-e kedvem az új projektjéhez kapcsolódni, amire a válaszom nyilvánvaló volt. Elkezdődött az adminisztráció, aztán a várakozás, végül megérkezett a hír, hogy indulhat a munka. Megbeszéléseken vettünk részt, én közben otthon sokat olvastam Vasvárról, hogy a távoli helyet közelebb érezzem magamhoz. Kialakult, hogy mikor megyünk a projekt keretében először dolgozni, izgatottan készültem.

4. Reggel fél 8, a Keleti pályaudvar parkolója, fél órával korábban érkeztem. Megérkeztek Jánosék, elindultunk, és már az autóban minden Vasvárról szólt. Érdekes volt hallgatni a többiekkel, akik jelentős helyismerettel rendelkeznek. Aztán egyszer csak odaértünk, és elindult a nap sodrása, egyik program és megbeszélés a másikat követte: találkoztam a helyi kutatókkal, sétáltunk a városban, János elvitt a telepre, sok mindent mesélt, közben összefutott ismerő-

sökkel, beszélgetett kicsit, vagy csak köszönt nekik. A kutatási találkozón sokat beszélünk roma és magyar asszonyokkal és gyerekekkel, együtt gondolkoztunk, ettünk, nevetgáltunk. Aztán elbúcsúztunk, és mi visszamentünk Budapestre. A hazafelé vezető úton és azután napokig nem tudtam másra gondolni, mint az utazásunkra. A találkozásokra: az alig észrevehető kapcsolódásokra és a hosszabb beszélgetésekre. Egyrészt örültem, hogy Vasváriban lehettem, és végre láthattam, milyen ott. Másrészt rengeteg kérdés és érzés kavargott bennem, próbáltam eligazodni, és megérteni a tapasztalataimat.

5. Telt-múlt az idő, a projekt haladt a maga útján, és egyszer csak megszülettek az első szövegek, amelyek majd bekerülnek az újságba. Foglalkoztatott, hogy miről olvashatok majd. Aztán megérkezett a link, és elindult egy újabb találkozás Vasvárral és az ott élőkkel. Múltról és jelenről, mindennapi és sorsfordító élethelyzetekről esett szó az írásokban. Visszaemlékezések a közeli és távolabbi múltra, családi, iskolai és személyes emlékek és tapasztalások idéződtek fel. Sodró elbeszélések, amelyekben tapintható a feszültség, ami az életutakat alakította. És végül elkészült az én szövegem is, az egyéni utam leírása a Tiszavasvárral való találkozásokon keresztül.

De évek múltán anyukám és apukám kaptak lehetőséget az államtól szocpulos építkezésre. Egy vállalkozó kivitelezte az építkezést, a szüleim csak aláírták a papírt. Így építettek nekik egy 3 és fél szobás házat fürdőszobával, aminek nagyon örültünk a testvéreimmel. Évek múltán férjhez mentem, és anyukámnál laktunk 6 évig. Hat év után elkezdtünk építkezni anyósoméknél, aminek nagyon örültem, de szomorú is voltam, mert még soha nem éltem külön anyukáméktól.

A felépült kisházban is laktunk 5 évig, majd elkezdtünk keresni egy nagyobb házat, de nem a telepen, hogy a gyerekek jobb körülmények között tudjanak élni, és nagyobb házban. Majd, amikor sikerült találni, talákoztunk a tulajjal, aki persze magyar, de őt nem zavarta az, hogy mi romák vagyunk. A szomszédokat sem zavarta, sőt nagyon barátságosak voltak – egy kivételével, aki egyből ezt mondta, és evvel kezdte, hogy na megint egy telepesi cigányt nyál többben vagyunk az utcában. Mivelhogy már laktak abban az utcában romák. Amikor elköltöztünk a telepről, nagyon jó érzés volt bennem, de egy kicsit rossz is volt, hogy ott kellett hagynom a kisházamat. Mert nagyon szerettem ott lakni, hiába a telepen volt. Csakhogy a telep régebben nem így nézett ki a maihoz képest. Sokkal tisztább és rendezettebb volt.

Némelyik magyar embernek semmi sem jó, amit a roma emberek csinálnak. Az is baj, ha ki akarnak kerülni a cigánytelepről, de az is baj, ha kikerülnek onnan. Mert ha az utcájukba költözik egy roma család, azonnal kirakják a házukra, hogy „Eladó”! Sőt van olyan, hogy bele se egyezik valaki, hogy az utcába roma család költözzön. Persze tisztelet a kivételnek. És hogy voltam egy kicsit szomorú, amikor elköltöztem? Mert akárhova is költözünk, szebb házba vagy jobb környezetbe, de akkor is a telepen nőttünk fel, amit soha nem felejték el, bármilyen furcsa is ez némelyik magyarnak.

Kristóf Pálma

Településrészek és jelentéseik

A telepről először mint a várostól vasútvonallal elválasztott, zárt térről hallottam, és első saját tapasztalatom is térbeli jellegével áll kapcsolatban. Az a kérdés merült fel bennem, hogy va-

lóban az-e az elsődleges, hogy ez egy fizikai tér? Hiszen az ott élők folyamatosan mozgásban vannak, a munka, iskola, bevásárlás, vagyis összességében a hétköznapi teendők állandó átjárását jelentenek a Széles utcát övező részek és Tiszavasvári többi része között. Egy kisebb településen, ahol mindenki ismeri egymást, tudjuk egymásról, hogy ki hol lakik. Én Szigetszentmiklóson nőttem fel, ahol a város különböző részeit az ott élők látták el nevekkel, és a helyiek körében ezekhez nem kellett magyarázatot adni, mindenki tudta, melyik hely „milyen”. Az a tudás, hogy a másik melyik részén lakik a településnek, önmagán túlmutató jelentést is hordozott.

A telep sokak otthona is, ahol gyerekek nőnek fel és családok alakulnak, amitől összekapcsolódik a hagyományokkal és múltból való emlékezéssel is. Látni, hogy az ott élők ismerik egymást, mert a család mellett folyamatosan helyet kap a közösséghez való tartozás is. A zártságban saját szokások jönnek létre, amelyeknek oda lépve a kívülről is bizonyos szinten a részévé válhatnak. Ilyen tapasztalat volt számomra, hogy a telepen mindenki köszönt nekünk. Ez talán azért is lehet, mert ez egy olyan hely, ahova csak okkal megy kívülről, keres, ismer valakit, ami egyből érdeklődést vált ki.

Fontos kiemelni a kilépés lehetőségét, vagyis a költözést. Itt jól látni, hogy a zártság nem csak fizikai térként fogható fel, hiszen a költözés elszakadást jelent a múlttól, hagyományoktól és családtól is. Az én tapasztalataimban a család szétszórta él egy adott városban vagy akár az országban, és a költözés magába foglalja ugyan a közeli családtól való elszakadást, de a hagyományoktól való elszakadást nem. A telepnél a hagyományok szintén zártak és még inkább helyhez kötöttek látszanak. Az elszakadás pedig egészen más hiányokat teremthet, mint amiket én tapasztalhattam.

Ezek alapján a telep más-más jelentést hordoz egy ott élőnek, egy körülötte élőnek és egy idegennek, mert csak eltérő nézőpontokból szemlélhetjük azt.

Lakatos Elisabeth

Biztos helyet teremteni

Milyen volt, amikor a cigánytelepen laktam? Jó volt. Az a világ, meg a mostani, két különböző dolog. Azért, mert ha az egyiknek nem volt, a másik kiegészítette, és osztottak azon, amijük volt. A mostani világban ahhoz képest teljesen el van fájulva minden, egymás iránt nem adják meg a tiszteletet, kibeszélik egymást az emberek. Régen jobban összefogtak. Most meg egyre rosszabbodik. Sokan isznak, cigiznek, drogoznak.

A szüleim, amit csak tudtak, mindent megadtak nekünk. Igaz, hogy voltak nehézségek, de minden jót ránk fordítottak, hogy ne legyen hiányunk. Sajnos édesapám ivott, de mérsékelten. Aztán belemerült az ivásba, mindent elbukott.

És csak teltek a napok, a hetek, az évek, és mindig feljött a családnak, hogy miért csinálta mindezt. Anyukám beletörődött, mert muszáj volt. Ahogy

nőttem, úgy vettem magamnak ész. Ha nagy leszek, elvégzem az iskoláimat, hogy legyen belőlem valami. De nem úgy sikerült: a szakiskolában szerelmes lettem, és onnantól minden megváltozott. És aztán már csak úgy volt, hogy a jövőben gondolkodtam, hogy az életről való álmaim jóra forduljanak. Akit szerettem, avval is

Hogy biztos helyet alakítsak a jövőben a gyerekeknek, feleltem. Folyamatban volt, és sikerült is. Nagyon jó élmény volt ez mindenkiben, főleg bennem, mert nagyon sokat jártam, hogy sikerüljön. De sikerült hála Istennek.

De amikor odaköltöztem, az utcabeliek nem nagyon szerették, mert az ő utcájukban nem mindenki akarja a

alapítottam családot. Jártunk nagyon sokáig, és aztán összeköltöztünk, és ott laktam a páromnak a családjánál. Szerettek. Megfogant a gyerek. Nagyon szép, és öröm volt, gratuláltak, ahogy megszületett. Azon voltunk, hogy mindent megadhatunk neki, amit csak lehetett, ne legyen semmiben hiánya. Megvolt mindene. A szülők is támogattak. Ahogy jött a többi gyerek, egyre jobban felfogtam, hogy ki akarok törni a családommal, hogy legyen külön házunk. De nagyon nehéz volt. És a nővéremnek köszönhetően a telepen sikerült venni egy házat. Amikor odaköltöztem, szép higiéniával tartottam a házat. Nagyon sokat idegeskedtünk, mert a közelben lakók közül páran nagyon hanyagok voltak. Nagyon sok szemét volt, nem is törődtek semmivel. Mi hiába voltunk bekerítve, már nem bírtuk, és mindig azt mondtuk, hogy mikor kerülünk ki ebből a szemétből. Pedig nagyon jó volt, mert külön házunk volt, és a gyerekeknek mindenük megvolt, de hiába. Amikor mások dobálgatták kifelé a sok szeméttel, nagyon hanyagok voltak. Mindig törtük a fejünket, hogy ez nem lesz jó így. Azon törtük mindig a fejünket, hogy kitörjünk onnan is, és hogy jövőt alakítsunk ki a gyerekeknek: jobb és biztos helyet.

cigányokat. Egymás véleményét kikérik, ki milyen, hogy vajon nagyhangúak-e, meg hogy hány gyerekük van. Ha a gyerekek szaladgáltak kint az udvaron, még azért is szóltak. Ha a házban szólt a zene, odajöttek, szóltak, hogy hangos, húzzuk le. Pedig tévéen szólt a zene. De hiába nem volt igazuk, nekik adtam igazat.

Lakatos Józsefné Réca

Elköltözés a telepről

Egy új esély

Hát elsősorban én ki szeretnék költözni a telepről. Azért szeretnék, mert sok itt a részeges, és nem szeretem a részegeseket. És ha kiköltöznék, jobb lenne, mert nyugodt helyen lennék a családommal. Hát de azért egy kicsit rossz is lenne, mert én itt öregedtem el a telepen, és itt éltem le az életemet. De egyszer úgyis megszoknám, hogy egy új házban élünk a családommal, mert ott nyugalom lenne, nem lennének veszedések. Nem szeretem, amikor veszedés van, mert a kisunokáink félnek, és nem szeretem, amikor látják.

Nagyon sokat jártam a nagymamámmal, kerestem CSOK-ba házat. Mindaddig, míg meg nem találtam egyet a magyar soron. De előtte, amikor jártam az iskolába, hogy szakmát kitanuljak, megkérdezték tőlem, mit szeretnék, mire vágyom az életemben.

Azért lenne jobb egy nyugodt helyen lenni a családommal. És azt szeretném, hogy az unokáimnak és azoknak, akik még mellettem vannak, szép jövője lenne. Mert a gyerekeim közül már hárman kiköltöztek innen, és nagyon szép életük van a gyerekeikkel és

a párjukkal. És én ennek nagyon örülök, hogy úgy látom, a gyerekeim boldogan, nyugodt helyen vannak, és nincs, aki bántsa őket. És ez nekem egy nagyon-nagyon öröm, hogy úgy látom őket boldogan.

Opre Csabáné Ica

Fiatalasszony az új családban a 80-as években

„Anyósom tanított meg a főzés fortélyaira is”

A nyolcvanas évek elején mentem férjhez. Esküvő után a páromékhöz költöttünk. Mivel ő egyedüli gyerek volt, nem okozott gondot az otlakásunk. Egy új építésű, 3 szobás, fürdőszoba-WC-s, konyhás lakásban éltünk – három generáció – együtt, mert ott élt az anyai nagymama is, aki akkor 81 éves volt. Számomra minden új volt. Új volt a környezet, a fürdőszoba-WC-s ház, a hideg-meleg víz a konyhában is mosogatóval, ami abban az időben nem volt általános a vidéki családi házakban. A szobák fűtése olajkályhával és cserépkályhával történt. Ahonnan én jöttem, ott ez a környezet „úrinak” volt mondható.

Más környezet, más szokások vetek körül, amihez nagyon szívesen alkalmazkodtam. Anyósomék családja igen nagy volt, és kiemelkedően összetartóak voltak különösképpen addig, amíg a nagymama élt. Számomra újdonság erejével hatott a régi hagyományok, szokások őrzése, megélése a mindennapokban. Újdonság volt például a Húsvét megtartása is. A család görögkatolikus lévén nagyon őrizte a hagyományokat. Igaz, templomba nem jártak, hisz a nyolcvanas évek elejéről beszélünk, de nagyon szívesen emlékszem vissza a húsvéti ételek készítésére, a húsvéthétfő reggeli sürgölődésre, terítésre a vendégszobában, a kávék főzésére, melyeket termoszban tartottunk melegen a távoli településekről érkezők számára. Délutánonként pedig anyósom odaült az ablakhoz, és jókat kacagott, ha valamelyik locsolkodó a kerékpárjával az árokban kötött ki a sok áldomás után.

Anyósom tanított meg a főzés fortélyaira is. Én lányként nem sokat tanultam ilyen téren otthon, mert 14 éves koromtól kezdve kollégista voltam, meg aztán szegény családként nem sok lehetőségünk volt a nagy traktákra. Ebben a családban láthattam bele abba a régi szokásba is, hogy hogyan tartott össze a család esküvők alkalmával. Az esküvő előtti héten minden napnak megvolt a maga feladata mind a nők, mind a férfiak számára. A férfiak az állatvágásról, az üstök, nagy főzőedények, ülőalkalmatosságok (lócák, kecskelábú asztalok) házhozszállításáról gondoskodtak. A család nőtagjai süttették az aprósüteményeket, pergették a csigát, kopasztották az aprójószágokat, tisztították a zöldségeket, válogatták a rizsszemeket. Akkor még ugyanúgy, mint ma a babot vagy a lencsét, a rizst is kiöntötték az asztalra, és szinte szemenként ellenőrizve válogatták, készítették elő a főzéshez.

A férjem családjánál láthattam bele a régi idők nagy családjainak hierarchiá-

jába is. Itt láthattam azt, hogy a fiatalabb testvérek milyen nagy tisztelettel voltak az idősebb testvéreik irányába, és ami talán ma már furcsa, magázták őket. Anyósomék például mint fiatalabb testvérek „Jani bátyám, Pista bátyám” megszólítás után magázó tisztelettel beszéltek a testvéreikkel. Az idősebb testvérek szava, kritikája, véleménye szent volt. Minden esetben kikérték személyes ügyekben is az idősebb fiútestvér véleményét. Családi kalákát, összetartást, segítségadást itt tapasztalhattam meg igazán házépítés terén is. Én ennek szellemében neveltem a gyerekeimet is.

Egy roma nő vágya az otthon iránt

Ábri Izabella interjúja Szabrinával

Milyen volt a gyerekkorod?

Nagyon jó gyerekkorom volt, szülői törődést megkaptam, hála istenek mindent, amit csak a szüleim meg tudtak adni. Apukám nagyon szigorú volt hozzánk, és neki sokat köszönhetek. De sajnos az iskolát nem tudtam befejezni, mert terhes lettem.

Milyen volt a telepen lakni?

10 éves koromban kerültünk a cigánytelepre a szüleimmel és a testvéreimmel. Korábban a Béke utcában laktunk.

És miért költöztettek el onnan?

Azért, mert szocpolos házakat építettek, és azért kerültünk a cigánytelepre.

És szerettél ott lakni a Béke úton?

Nagyon szerettem ott lakni, nagyon sok emlék fűződik hozzá.

Milyen volt neked az anyósodhoz költözni anyukád házából?

Nehezen tudtam elszakadni a családomtól, mert nagyon sok szeretetet kaptam otthonról.

Mire vágytál a legjobban, mikor a telepen laktál?

Elsősorban szerettem volna, ha az iskolát végig tudtam volna csinálni. De nem bánom, mert Isten megáldott engem szép családdal, és a gyerekeim a legfontosabbak az életemben. Azt is nagyon szerettem volna, ha lett volna egy külön házunk, mert anyósom házában nagyon sokan éltünk együtt. De bíztam Istenben, hogy ez megadatik nekem. Nagyon sokat imádkoztam, hogy legyen külön házunk. Isten meghallgatott, és tényleg sikerült elköltöznünk a telepről. Én és a férjem, és még a hat gyermekem a Madách utcára költöztünk. Igaz, hogy a Madách utcában is laknak cigányok, de sokkal jobban érezzük magunkat, mint ott, ahol korábban laktunk.

Hogyan jössz ki a szomszédokkal?

Nagyon jól kijövünk egymással, nincs gond, és gondolom nekik sincs velünk problémájuk.

Szerinted a magyarok mit gondolnak a romákról?

Az emberektől függ, hogy ki hogyan néz a romákra.

Milyen érzés volt neked az új házatokba költözni?

Csodálatos érzés volt, hiszen mindig erre vártam, hogy külön házunk legyen. Még boldogabbak lettünk.

Együttélés

Az interjúk a romák és nem romák alkotta szomszédságokat, a mindennapi dolgokat, nehézségeket, a közös helyen való életről szövődő gondolatokat vizsgálják. Az interjúk olyan kérdésekről szólnak, mint például hogy miért nehéz a telepről beköltözni, a magyarok elfogadják-e a beköltözést, kik (nem) fogadják el és miért.

Békességben egymás mellett

Interjú Máriával

Tokár Zoltánné Katalin és Lakatos Józsefné Réca interjúja

Tokár Zoltánné Katalin bevezetője:

Ezt a témát mi Récával, egy roma asszonnal közösen választottuk. Egyeztettünk, hogy mikor tudjuk felkeresni a két családot, akikhez készültünk elmenni. Nem tudott végül hívni, de egy barátnőm volt olyan kedves, hogy kocsival kivitt a telepre, és megkerestük Récát, ahol megbeszéltük, hogy melyik szombat délelőtt találkozunk. Aznap reggel tíz óra előtt találkoztunk, Réca hozta az egyik unokáját is. Mária, az az asszony a roma családból, akivel interjúzni terveztünk, Récától már hallott róla, hogy meg fogjuk keresni. Egy kicsit aggódott, hogy mit is fogunk kérdezni, de mikor megnyugtattam, hogy semmi olyat nem kérdezőnk, amitől félnie kellene, megnyugodott. Behívott minket a házba, ahol három gyermeke is otthon tartózkodott, a konyhában foglaltunk helyet. Elmondtam, hogy egy kutatócsoport tagjai vagyunk, és egy interjút szeretnénk készíteni vele a fenti témában. Nagyon közvetlen és őszinte volt velünk.

(Kati) Mikor és miért döntöttetek el, hogy elköltöztök a telepről és a magyarok között vásároltok házat?

(Réca) Na mit mondtam, ugye, hogy erről lesz szó? Én már rég el akartam onnan jönni, sokan voltunk, három család lakott egy házban. Nem fértünk egymástól, meg mindig vita volt. A gyerekek is tudják azt, állandóan veszekedés volt.

(Kati) Együtt laktatok a testvéreitekkel és a szüleitekkel?

Igen, az első férjemtől onnan eljöttem.

(Kati) Te mindenáron el akartál a telepről költözni?

Igen, azt gondoltam, hogy onnan mindenképpen ki kell jönni.

(Kati) Melyik utcában laktatok a telepen?

A telep közepén.

(Réca) Nem messze laktunk egymástól.

(Kati) Nehéz volt ez a döntés? Sokáig rágódtál rajta, hogy eljőjete?

Nem sokat, mivel a mostani férjem megerősített ebben. Mert ugye fogalmam sem volt semmiről, hogy kell intézni a szocpolt. Én akkor dolgoztam, megvolt négy évem egyhuzamban a közmunkán. Akkor mondta az egyik vezetőnk, hogy ők szocpolra akarnak házat venni. Mondtam, hogy nekem is rendben vannak a papírjaim. Akkor mi is kerestünk össze-vissza.

(Kati) Hogy indultatok el házat keresni, elindultatok és kerestétek, hogy hova van kiírva, hogy eladó?

Mentünk a gyülekezetbe, és megláttuk a ház ablakában, hogy eladó. Felhívtuk a telefonszámot, és megbeszéltük az eladóval, hogy mikor találkozunk. Eljött velem egy gyülekezeti tag. Megkérdezte az eladó, hogy mennyit adnánk a házért. Én mondtam, hogy mennyit. Erre ő azt mondta, hogy jól van, rendben van, és megegyeztünk.

(Kati) Minden simán ment az eladás körül?

Igen, épek voltak a papírjaim.

(Kati) Az összeget mind a bank adta? Nem kellett hozzá saját erőt fizetni?

Nem, ez mind szocpol volt, a gyerekekre adta a bank. Több házat is megnéztünk, volt, amelyik drága volt, volt olyan, amit visszamondtak már akkor, amikor minden papír kész volt. Eladták másnak.

(Kati) Kedvesek voltak veletek ennek a mostani házatoknak az eladói?

Igen, nagyon, nekünk semmink se volt, két hétig ők hoztak nekünk enivalót, főznivalót.

(Kati) Hogy érzed, sikerült beilleszkedni a magyarok közé? Jól érzitek itt magatokat? Milyen a viszonyotok a szomszédokkal?

Nagyon jó, csak a jószág tartás miatt volt probléma. El kellett adni a jószágokat, disznót is, a libát és a kacsát is. De van, amit ingyen adtunk oda.

(Kati) Miért nem vágjátok le és tettétek be a hűtőládába? Látom, itt van az előszobában.

(Réca) Pedig nagyon finom leve-se van!

Mert hirtelen nagyon ideges lettem. Két malacot is eladtam, majdnem három mázsás volt, mert azt mondták, hogy bűdös, arra viszi a szagot a szél, nem lehet itt disznót tartani.

(Kati) A következő kérdésem az lett volna, hogy vannak-e a szomszédokkal konfliktusok?

Ezek miatt van, akivel volt vagy van konfliktus. A Emese nénit és a Zoli bácsit nagyon szeretjük, van még távolabb is magyar asszony az utcában, akihez járunk dolgoztatni, őt is szeretjük.

(Kati) Vágytok-e vissza a telepre? Itt megvan mindenünk.

(Kati) Tehát egyes szomszédok elfogadják, hogy itt laktok, mások nem? Szerinted miért fogadnak el, és akik nem fogadnak el, azok miért nem?

Azért fogadnak el, mert mi nem nyúlunk semmihez, tisztességesek vagyunk, nyitott a kert is.

(Kati) Azok, akik nem örülnek neki, hogy itt laktok, szerinted mivel magyarázzák, miért nem fogadnak el titeket?

A jószágok miatt.

(Kati) Nem mondták még a szomszédok, hogy esetleg hangosak vagytok?

Nem, mi már nyolc órákor alszunk. Nyáron nem, akkor főzőcskézünk, aztán jövünk be. Néha átmegegyek az Rozi nénihez beszélgetni. Ha valaki idejönne, hogy kipateroljon bennünket, akkor se mennénk el innen. A jó Isten megadta nekünk ezt a helyet.

(Réca) Még ha vannak is gondok, az minden családban van, jó itt nektek, nyugalomban vagytok. Nem baj, ha valami régi, ócska, csak tiszta legyen.

Tokár Zoltánné Katalin zárszava

A beszélgetés végén az is kiderült, hogy a Réca anyukája, Karolin ismer-te az én apukámat, sőt a nagymamája, Erzsébet néni még az én nagyapámat is. Mária azt mondta, hogy maradjunk még és beszéljünk, de igyekeztünk a szomszédokba a másik interjúra. Megköszöntük Máriának a beszélgetést.

Jószomszédok Isten szeretetében

Interjú Emesével

Tokár Zoltánné Katalin és Lakatos Józsefné Réca interjúja

Tokár Zoltánné Katalin bevezetője: Miért nehéz a telepről beköltözni? A magyarok elfogadják-e a beköltözést, miért? Kik fogadják el és miért? Kik nem fogadják el és miért? – Ezekről

a kérdésekről beszélgettünk. Récával megbeszéltük, hogy 2024. március 11-én hétfőn 16 óra után fogunk találkozni az iskolában, és oda fog jönni Emese, aki Mária egyik magyar szomszédasszonya. De amikor szombaton Máriáéktól jöttünk kifelé, akkor Zoli, az Emese férje kinn volt az udvaron, épp fát vágta. Megszólított bennünket, hogy ha már itt vagyunk, nyugodtan menjünk be, és akkor nem kell hétfőn újra menni. Nagyon megörültünk. Így Réca, én és az unokája bementünk. Emese helyet kínált bennünket a szobában, és elkezdünk beszélgetni.

(Kati) Akkor, amikor ti ideköltöztetek, tudatában voltatok annak, hogy itt egy roma család lakik? Hogy álltatok ehhez hozzá?

Igen tudtuk. Mi úgy állunk hozzá, hogy amiben csak tudjuk, segítjük egymást. Ha én kaptam egy libát Máriától, akkor én abból a kenyérből, amit sütöttem, nekik adtam egyet. Ha bármiben kell segíteni, akár pénzben, akár munkában, mindkettőnk részéről kölcsönös a segítség. Ők tisztelnek minket, és mi is őket. Tudom, hogy volt most probléma az állattartással kapcsolatban. A Mária férje nagyon szereti az állatokat, szerintem megsiratta, hogy a zömét el kellett távolítani a portáról.

(Kati) Végül is szerinted akkor az állattartás miatt lehetnek konfliktusok?

Igen, amiatt. Természetesen lehet tyúkot tartani, én is Máriától veszem a tojást, de mivel mi messzebb lakunk, ide nem jönnek át a jószágok. Én is restellem magam, hogy tartatnék tyúkot, de ugye ennek megvannak a szabályai. De megvannak az együttélésnek a szabályai is.

Előfordult, amikor a fiúgyermek már reggel 7 órákor hallgatta hangosan a magnót. Amikor nyáron kiültünk, akkor vagy kétszer szóltam, mert nagyon hangos volt a zene, de elfogadták.

(Kati) Ha látogatóba jön a rokonság, az milyen?

Azért szóltunk, akkor még anyukám is élt, hogy a kapuból ne kiabáljanak be olyan hangosan, mert a kapu be volt zárva, nem tudtak bemenni. Ez volt nekünk zavaró az elején, meg a kutyák, mert volt öt kutya. De most már csak kettő van.

(Kati) A kóborkutya-ügy az iskola előtt is gond, van olyan család, akit hat kutya kísér.

Mi csak szépen kértük őket, hogy zárják be, vagy mondtuk, hogy minek ennyi kutya. Ha lenyírja a férjem Zoli a füvet és a gyerekek átjönnek, hogy elvigyék a jószágnak, akkor leülünk, beszélgetünk. Megkérdezem, hogy hová szeretnének menni továbbtanulni. Én csak így tudom, szeretettel, a jó kapcsolatot tartani. Tőlem a magyar szomszédjaim kevesebbszer kérdezik meg, hogy vagyok, mint Mária.

(Kati) Nem olyan jó már a szomszédokkal a kapcsolat, mint régen, nem csak az emeles házakban, hanem a kertes házakban sem. Mindenki végzi a dolgát és nem törődik a másikkal.

A gyerekek nyáron kinn fociztak az úton, akkor sült ki a kenyér, megkentem vajjal, raktam rá szalámit, nagyon örültek. Én mint hívő ember csak szeretettel tudok feléjük közeledni, utálattal semmit nem érünk el. Én próbálok a gyerekeknek is mondani, hogy segítsenek a szülőknek, ne csak a telefont nyomkodják.

Rövid életútinterjú

Szabó István interjúja Ferencsel

Mi volt az oka annak, hogy a cigánytelepen kívülre, magyarok szomszédságába költöztél?

Egész gyerekkoromat a cigánytelepen töltöttem, családot is itt alapítottam. Mindig tudtam, hogy innen el akarok költözni. Az az érzés volt bennem, hogy bárhol felnevelném a gyerekeimet, csak ott nem. Azt láttam, hogy ott nem lehet megfelelően nevelni a gyerekeimet ahhoz, hogy esélyük legyen kitörni.

És hogyan sikerült a cigánytelepen kívül házat vásárolni?

2005-ben, amikor elköltöztünk és közmunkaprogramban vettem részt, a város szélén, egy magyarok lakta utcában sikerült a szocpol felhasználásával egy öreg házat megvenni. Ez rendkívüli terheket jelentett nekünk, mert a közmunkán keresett pénzből kellett eltartanom a családomat, amely ekkor már 6 fős volt, és ki kellett fizetni a ház vásárlásával kapcsolatos egyéb kötelezettségeket.

Milyen volt a magyar szomszédokkal való találkozáskor az első benyomás?

Nagyon bizalmatlanul, óvatosan fogadtak minket. Több év eltelt, mire kialakult egy jószomszédi viszony. Eleinte féltek attól, hogy meg fogjuk őket lopni, renitensen viselkedünk. Mára sikerült a szomszédok bizalmát megszerezni. Ez azt jelenti, hogy kölcsönösen szívességeket teszünk egymásnak.

(Kati) A mellettetek lévő ház már hónapok óta eladó, szerinted lehet visszatartó erő. hogy cigányok laknak a szomszédokban?

Igen, sajnos idáig mindenki elment, mikor megtudta, hogy cigányok laknak abban a házban, pedig nem is ismerik őket. Leértékelődik a ház is sajnos. Én nem tudok rólok rosszat mondani. A fiúgyermek beteg volt, meglátogattam. Ha megszorulnak, pénzzel is segítjük őket, mert tudjuk, hogy visszaadják. Ha Jóska jön nekünk segíteni, akkor megmondja az órabért és mi kifizetjük. Segítjük egymást.

(Kati) Nem hangosak?

(Réca) Én már 13 éves koromban főztem és segítettem otthon.

(Kati) Azt beszéltük Récával is, hogy ő is ráhagyta a gyerekekre, hogy nem kell segíteni és most otthon van három család és ő főz, amikor hazamegy a munkából.

(Réca) Nemcsak főzök, ha van mosatlan edény, azt is én mosom el.

Én telefont is adtam az egyik leánygyerekeknek, de már elvették tőle, mert nem tanult az iskolában, megbukott.

(Réca) Mondtam nektek, hogy Mária nagyon rendes.

Van-e olyan közelben lakó, aki nem fogad el?

Igen, vannak olyan magyar emberek. Szerencsére nem közvetlen szomszédaink. Vannak, akik ennyi év után sem hajlandóak elfogadni az ittlétünket.

Hogy érzed, az, amiért annak idején elköltöztetek, azok a célok, mennyire teljesedtek be?

Úgy érzem, hogy amiket elterveztem, teljesültek. Az öt gyerekemből kettő még velem lakik, háromnak olyan otthona van, ami már nem a telepen van. Két gyerekem állandó munkán van, dolgozik.

Kidiszkurkálódás

Ezt a szót János és Eszter a moldvai csángók között tanulták. Azt jelenti, hogy kivágja valaki magát valamilyen helyzetből, megoldást talál valamire, vagy egyszerűen csak azt, hogy elboldogul valahol és valahogyan. Ebbe a rovatba olyan írások kerültek, amelyek középpontjában az áll, hogy kinek hogy megy a boldogulás, milyen nehézségekkel kell számolnia és milyen esélyei vannak.

Opre Csabáné Ica

Segítség az otthonteremtésben Nehézségek és lehetőségek a mai világban

Három gyermekem van. A háromból egy velem lakik, kettő külön. A két gyermekem közül egy albérletben, egy pedig vásárolt saját házban. A mai magyar (nem cigány) családoknak sem könnyű otthont teremteni, mint ahogyan a visszamenő generációknak sem volt soha az. Azoknak a fiataloknak a szülei, akik nem anynyira tehetősek, hogy anyagilag tudnák támogatni gyermeküket a lakás, illetve házvásárlásában, igyekeznek más módon segítséget nyújtani. Az én esetemben a lányomnak nem volt sok megtakarított pénze, hiszen albérletben lakott a megyeszékhelyen, és a pedagógusfizetés nem nagy összeg volt. Párja munkahelye sem fizetett úgy, hogy lehetett volna nagyobb megtakarításuk. Viszont, szerettek volna a nagyvárosi albérletből hazajönni, ezért elkezdtek házakat nézegetni itthon. Egy alkalommal egy forgalmas, mondhatni főútvonal mentén találtak egy eladó kertés házat melléképülettel, nagy udvarral. A ház az 1950-es évek elején épült, frekventált helyen állt. Jó állapotban volt, ha nem lett volna kicsit más igényük a szobák elhelyezkedésével kapcsolatban, még az eredeti állapotban is beköltözhető lett volna. Az ára meglepően alacsony volt, de a lányoméknak csak a hirdetés eladási ár negyede volt meg. A lányom megkérte a hirdetés összeg feléért, gondolván, úgy sem adják majd ennyiért. Az eladó kis egyeztetési időt kért a rokonokkal való megbeszélésre, majd még aznap felhívta a lányomat, hogy áll az alku, mondván: „örülnek, hogy nem cigány családnak kell eladni a régi szülői házat”. Ez bizony így volt, és írni kell erről is, ha az igazat akarjuk írni. Így aztán a lányoméknak ezt a lehetőséget nem akarták elszalasztani, beleegyeztek az alkuba. Aztán a berendezésnél, az építésnél a család segített. Hol a fiaim, hol a vöm testvérei, hol a nagymama segített. Így lett kész az „álmház”, mely bő egy év alatt beköltözhetővé vált.

Aztán van olyan viszonylag fiatal pár, akik közös hitelt vettek fel a házuk vásárlására. A szülőktől távol, 50 km távolságra telepedtek le, egy számukra idegen településen. Az ő esetükben a családi segítség mind anyagilag, mind természetbeni segítségben valósult meg, de csak kismértékű segítségadással, mert a szülők maguk sem tudták folyamatosan támogatni gyermekeiket. Ebben az esetben a

nagy összegű hitelfelvétel maradt az egyetlen megoldás a fiatalok számára, amit több évtizeden keresztül kell majd a párnak fizetnie. A vásárolt házat udvarral, kerttel, melléképülettel változatlan állapotban hagyták, mert viszonylag új építésű házról volt szó.

A harmadik fiatal pár házhoz jutása sem volt könnyű eset, hiszen távolról, 250 km távolságról igen nehéz a gyermekeket bármilyen formából támogatni, ha szűkösek a család anyagi körülményei. A pár esetében a lány szülei Szlovákiában élnek, a fiú szülei Magyarország keleti részén. A fiatal pár Budapesten lakott albérletben, és ott is dolgoztak. Ott született meg a két gyermekük. Egy Budapestről 20–30 km-re lévő településen találtak olyan eladó telket, mely a település szélén állt. A pár saját megtakarított pénzéből vette a telket, de a házépítéshez már hitelt, többek között CSOK-ot kellett igénybe venniük. A házat a pár saját maga, illetve mindkét részről a szülők segítségével építették fel. Csak abban az esetben hívtak mestereket, amit ők maguk nem tudtak megcsinálni. Az ő esetükben egyetlen könnyebbség talán az, hogy a férj jól fizető munkahelyen dolgozik Budapesten.

Ezek az élethelyzetek példát mutatnak arra, hogy a mai világban a magyar (nem roma) pároknak sem könnyű az otthonteremtés, és a szülői háttér segítése nélkül talán még nehezebb lenne az életük.

Betekintés egy roma asszony otthonába

Szabóné Balázs Bea interjúja Ábri Izabellával és kislányával Linettával (41 és 14)

Meg szeretném kérdezni, hogy mióta laktok itt? Ez egy nagyon szép ház.

(Izabella): Hát kezdem ott, hogy a volt férjem anyjánál laktunk 4 évig, aztán sikerült megvinnünk egy házat itt a Madách úton, csak feljebb kicsit. Na, azt ahogy tudtuk, felújítottuk, ott is laktunk 3-4 évet. Aztán sikerült nekünk 2017-ben ezt a házat CSOK-ra venni, persze ki is pótoltuk.

Akkor már 3 helyen is laktatok. Melyikben szerettél a legjobban lakni?

(Izabella): Itt szeretek lakni, mert itt kevesebb dolgot kellett felújítani. Az előző háznál, ott sok mindent kellett csinálni.

Tényleg nagyon szép lett.

(Izabella): Mi újítottuk fel, nem rögtön, időbe telt. De sikerült, hála Istennek, és szeretem is.

A szomszédokkal – itt ugye romák és magyarok is laknak – milyen tapasztalatod volt?

(Izabella): Mikor az előző házunkba laktunk, akkor még nem nagyon laktak erre cigányok. Egy pár cigány család volt. A szomszédasszonyom ott is magyar volt, idős asszony. És kijöttünk vele nagyon. Volt, mikor segítettem neki, átmentem hozzá, boltba küldött engem. Mikor meg ebbe a házba költöztünk, a szomszédunk anyukája itt lakott. Sokszor a konyhaablakból kukucskált ki, hogy tudnék-e neki segíteni, és akkor mentem is neki a boltba. Sokat beszélgettünk, kérdezte a gyerekeket. Kijövünk a szomszédokkal. Jancsi bácsival is.

(Linetta): A kedvenc szomszédom Jancsi bácsi!

Miért szereted Jancsi bácsit?

(Linetta): Mert kedves, és amikor köszönünk, visszaköszön. Nem úgy mintha-, mintha nem hallott volna semmit, mikor mi köszönünk.

Örülök, hogy így vagytok. Ez most egy végleges állapot? Szeretnétek továbbköltözni, vagy ez így most megfelel, hogy itt laktok?

(Izabella): Nekem ez megfelel. Mindig úgy szerettem volna lakni, hogy közel a rokonaimhoz. Nekem megfelel ez a környék. Csak hát igen, vannak olyan napok, mikor valaki bulizik a közelben.

Linetta, te itt szeretsz lakni, igaz?

(Linetta): Igaz. Itt nagyon sokszor játszok a szőnyegen a legóval, szoktam laptopozni, telefonozni. És én nem unom meg ezt a házat, mert jó.

(Izabella): Nem volt, tényleg, soha. Nem vagyok veszekedős típus. Nem is szeretek veszekedni, inkább kerülöm a veszekedést. Nincs gond a szomszédokkal. Megértjük egymást. Több rokonom lakik itt, a nővéremék is itt laknak, a következő utcában.

Visszatérve, hogy volt az a CSOK annak idején?

(Izabella): Nekünk úgy sikerült megvenni ezt a házunkat, hogy eladtuk az előző házunkat, meg felvettük két gyerek után a szocpolt, meg egyet pluszba bevállaltunk. De mi megbeszéltük, hogy nem szeretnénk több gyereket, de hogy sikerült így a házat befejezni, adtak nekünk 4 évet, hogy legyen gyerek. De mivel 4 év után nem lett gyerek, részfizetés nem volt lehetséges, így egybe kellett visszafizetni, büntető kamattal. Utána azt vártuk, hogy a bank értesítsen minket, hogy megtörtént a kifizetés. És én ennek tényleg nagyon örültem. Úgy voltam vele, nem akarok több gyereket. Én úgy gondoltam, hogy kettőt tudok felnevelni. A szüleim nem tudták megadni azt nekem, amit én meg tudok a gyerekeknek, meg az apjuk. Pedig az én szüleim is megadtak nekem mindent, amit tudtak. Ebben a világban, amit most élünk, nem lehet megélni normálisan. És a gyerekeknek a szülő biztosítsa azt a jövőt, amit tud. Azért is dolgozok, meg az érettségi után gyógypedagógiát is szeretnék tanulni. Példát mutatni a gyerekeimnek, hogy tanuljanak, mert ebből fognak megélni.

Ez így van. Köszönöm szépen, hogy ezt elmondta.

(Izabella): Szívesen.

Roma lányok ma és holnap

Ebbe a rovatba olyan interjúk és írások kerültek, amelyek kifejezetten a roma nők sorsával, esélyeikkel, jövőbeli vagy megvalósult terveikkel foglalkoznak.

A jövő titka

Kerekesné Lévai Erika interjúja egy roma lánycsoport tagjaival

Kerekesné Lévai Erika bevezetője: 2022 októbere óta tizenegy roma lány irányításommal egy olyan klubot működtet, ahol a lányok azt tűzték ki célul, hogy továbbtanuljanak, sikeres és gazdag életre készüljenek együtt. Ez a roma lányokból álló klub viszonylagos rendszerességgel működik. Kéthetente, de havonta egyszer mindenképpen találkoznak. Ezek az alkalmakon több olyan témáról beszélgetnek, ami a roma kisebbséget érinti és foglalkoztatja. Ezen kívül a klub tagjai több kirándulást és mozilátogatást szerveznek, főleg azért, hogy kimozduljanak, és minél inkább megismerjenek olyan helyeket, ahova ők soha nem juthattak el. Az egyik találkozó témája az volt, hogy hol lesz majd az otthonuk a lányoknak felnőtt korban, hogyan képzelik a jövőjüket. A kérdéseket, amiket a lányoknak fel tettem, én fogalmaztam meg. A jelenlévő, körben ülő és beszélget tizenegy lány közül a 14 éves Jucika ragadta magához a szót.

Vannak barátaid, a szomszédokkal szoktál játszani? Magyar vagy roma gyerekek?

(Linetta): Nagyon sokkal.

Mindegyikkel jóba vagy?

Hááát. Szokott ez veszekedni. Jaj.

Előfordul, hogy veszekedtek? Játékokon?

(Linetta): Igen (nevet).

Szeretsz az iskolába járni?

(Linetta): Néha. Mert néha nincs kedvem, néha van. Ha nincs ott egy barátnőm se, akkor unatkozok. A fiúkkal kocsikázok.

Mi a legjobb a suliba?

(Linetta): A játszás!

Volt-e valaha valami konfliktusod szomszédoddal?

Mit gondoltok, hogy hol fogtok élni majd? Hol szeretnétek élni?

Mindenképpen ki kell lépni, mert itt a telepen sokszor nem jó dolgokat látunk, és ez nincs jó hatással ránk.

Ez alatt mit értesz?

Sok jó mellett nagyon sok rossz példát látunk. Ugyanakkor azt is érzékeljük, hogy vannak, akik bennünket is rossz példának tekintenek.

Ezt jól hallottam, hogy ti esetleg rossz példák vagytok?

Igen, mert többen kérdezik tőlünk, hogy minek tanulunk. Főleg azért, mert lányok vagyunk. Lányként ez nem megszokott dolog. Főleg az idősebb asszonyok közül egy páran nem fogadják el, hogy lányként nem a családalapításon gondolkodunk már most. Inkább tanulunk, és sok olyan helyre megyünk, amit nem értenek a legtöbben. Vannak, akik azt mondják, hogy úgyis otthagytátok majd ti is a tanulást. Úgy gondolom, hogy a telepen élők között vannak olyanok, akiknek más az értékrendje. Ha nem fizikai munkát, és ha nem sok pénzt hozó tevékenységet végzünk, akkor annak nincs értéke. A gazdagság sok itt élő számára például egy jó kocsi. Nekem, nekünk ez nem feltétlenül a gazdagságot jelenti.

Mennyire van realitása annak, hogy sikerülni fog egy más életet teremteni a telepen kívül?

Nekem biztosan lesz realitása. Amíg iskolába járok, addig nyári munkát szeretnék vállalni. Az érettségi után egyetemre szeretnék menni, ami mellett szintén dolgozni szeretnék, és úgy tanulni, hogy ösztöndíjat kapjak. Rendvédelmi területen szeretnék továbbtanulni, de nagyon érdekel a pszichológia is. Utána albérletbe megyek, de már a fizetésemből félre szeretnék rakni, hogy majd egy nagy kertés házam legyen. Azért is, hogy megmutassam, hogy én is tudom úgy rendben tartani.

Hogy gondoljátok, hogy kihez fogtok férjhez menni? Cigány vagy magyar emberhez?

Nekem mindenképpen cigány kell, mert ő ismeri, hogy mi milyenek vagyunk. A magyarok lehet, hogy lenézzenek.

Mi lesz, ha magyar fog neked udvarolni, és szerelmes leszel?

Furcsa lenne. Úgy gondolom, hogy a családja lenézne. Ők nem nyitottak felénk. Rajtam nem látszik, hogy cigány vagyok, de ha cigány vérem előjön, akkor cigányosan viselkedem.

De szerencse, hogy tudom magam kontrollálni. Ilyenkor eszembe jut, hogy mit gondolnak rólam a magyarok, és nem akarom, hogy azt gondolják, hogy nem tudok megfelelően viselkedni. Én nagyon szeretném, hogy cigány legyen a férjem, de legalább annyira fontos, hogy Isten embere legyen. Teljes szívéből hívó legyen.

Ti jártok valamilyen gyülekezetbe?

Igen, Dezső pásztorhoz járunk. Nincs ellentét a gyülekezetek között. Úgy mondják nálunk, hogy kit hova hív el az Úr.

Szerintetek nehéz lesz ezt az utat végigjárni?

Vannak olyan családok, ahol sokszor minden az ölükbe hullik a gyerekeknek. Mi megdolgozunk majd érte, hogy jól éljünk. Azt látjuk az iskolában is, hogy nagyon sok magyar lánynak mennyi mindene van, ami nekünk nincs. De nekik ezt a szüleik adják. Mi magunknak fogjuk megteremteni a jólétet. Ezért már korán megtanulunk küzdeni.

Vissza fogtok jönni, látogatni az itt élőket?

Persze. Támogatnám őket anyagilag is, mert tudjuk azt, hogy mi az a szegénység. Azért is látogatnánk haza, hogy lássák a többiek, hogy érdemes volt tanulni, és kövessék a példánkat.

Tiszavasváriban szeretnétek lakni?

A legtöbben igen, de nem a telepen.

(Antónia): Mi el fogunk költözni a Fehértói útra. Azért költözünk el, hogy a kistestvérem ne lássa az alkoholistákat.

De ott is főleg roma emberek laknak. Miért lesz ott jobb?

(Antónia): Azért, mert csendesebb.

Eddig csak Jucika beszélt. A többiek hogyan gondolkodnak ezekről a témákról?

(valaki): Hát ugyanígy.

Igen, ha én beszélek, akkor úgy beszélek, hogy a többi lány nevében is. Nem csak magamra gondolok.

Ha sikeresek lesztek, a mostani helyzetetekhez képest megváltoztok-e?

Biztosan megváltozunk. Büszkék is lehetünk magunkra, de a családukat nem hagyjuk el.

(Réka): Az én apukám mindig arra „idomít”, hogy tanuljak, ne hagyjam magam. Szerintem a szüleim is azt szeretnék, ha megváltoznék.

Egy fiatal roma nő lehetőségei Tiszavasváriban

Ábri Izabella interjúja Brigittával

Beszélg a tanulmányaidról egy kicsit, légy szíves!

Elvégeztem a nyolc osztályt, és továbbtanultam a Vasvári Pál szakiskolában, ahol a szociális gondozó szakot választottam. És sikerült is befejeznem az iskolát.

Miért azt az iskolát választottad?

Helyben volt az iskola, és a szüleim nem nagyon akartak engedni engem másik városban tanulni.

Mit profitáltál a tanulmányaidból?

Tiszavasváriban a szociális otthonban voltam gyakorlaton, és utána ott munkát kaptam. Idős és beteg emberekkel foglalkoztam. És jó érzés tudni azt, hogy beteg embereken segíthettem.

Hogyan szerezted azt a gyakorlati helyet?

Tiszavasváriban élek, és nekem az volt a legegyszerűbb, hogy helyben tudtam elvégezni a gyakorlatot.

Mi volt a távozás oka a munkahelyedről?

Várandós lettem az első gyermekemmel. Mára már 3 gyermekem van, és tervezem, hogy ha a kisebbik gyermekem oviba megy, akkor szeretnék visszamenni dolgozni a szociális otthonnál. Szerettem ott dolgozni nagyon, és remélem, hogy visszamehetek dolgozni.

Lakatos Nikolett

Egy cigány lány útja az egyetemig

Kicsit elveszettnek érzem magam ezeket a sorokat írva, de igyekszem legjobb tudásommal megfogalmazni ezeket a szerteágazó gondolatokat, amiket Tiszavasvári idézett fel bennem. Azt hiszem, ezeknek a gondolatoknak a legfontosabb kiindulópontja

az, hogy ki vagyok én, és mennyire vagyok önazonos (vagy mennyire nem).

Lakatos Nikolett vagyok, és a Károli Gáspár Református Egyetem anglistika szakos hallgatójaként csatlakoztam a kutatócsoporthoz. Nyilvánvalóan elsősorban a saját kultúrámmal való találkozás volt az, ami húzott errefelé. Ízig-vérig cigánylánynak valom magam, most már büszkén. Régebben nehezen barátkoztam ezzel a „címszóval”. Gyermekként nem értettem. Tudtam, hogy cigány vagyok, hallottam otthon, de nem tanúsítottam neki különösebb figyelmet, egészen az óvodáig. Igen, óvodáig, mert már óvodában is éreztem, hogy valami „baj” van velem, csak nem tudtam megfogalmazni, miért érzem ezt a ki-rekesztettséget. Az iskola lett ennek a vízváltatója. Soha nem hallottam még ekkora gúnyt abban a kérdésben, hogy „Te cigány vagy?”. Innen csak rossz emlékeim vannak. Gyűlöltem az iskolát, tortúraként éltem meg minden napot. Nem voltam egy hangos gyerek, nem mertem kiállni az igazamért, mert idővel elhitették velem, hogy igazuk van. Én magam is úgy gondoltam, hogy koszos vagyok, hogy buta cigány vagyok, hogy nincs helyem itt. Egyfajta elemi düh, taszítás és félelem alakult ki bennem, ha meghallottam azt a szót, hogy „magyar”. Olyan akartam lenni, mint „ők”. Sikáltam a bőrömet, hátha fehérebb lesz, addig a pontig, hogy vérzett a karom – harmadikos voltam ekkor. Abból az iskolából viszonylag hamar elmentem. Elfajult a piszkálás, fizikai bántalmazásba fordult, és súlyos verbálisba, így végül megnyíltam a szüleimnek a sérelmeimről (mert ezekről otthon soha nem beszéltem), és átmentem a „cigány iskolába”.

A másik iskolában sem volt jobb a helyzet. Ott én voltam a „sátoros”. Egészen addig nem is gondoltam, hogy vannak „más” cigányok.

A romungro-oláh cigány szembenállás itt bontakozott ki előttem. Minden akkor változott meg, amikor Budapestre költöztünk. Az általános utolsó éve egy álom volt. A közösség azonnal befogadó volt, mai napig vannak értékes barátságaim abból az időből. Életemben először éreztem magam egy társaság részének. Nyilván a sérelmeim megmaradtak, de a nyolcadik osztály egy örök jó emlék számomra.

Az én életem nem egy tragédia, nem egy szomorú történet. Elvégeztem a gimnáziumot, sikeresen leérettségiztem, bekerültem az egyetemre, és most élem az egyetemista huszonévesek mindennapjait. Dolgozom, vannak barátaim, és rengeteg élménnyel gazdagodtam ezen évek során. Nem szándékom panaszkodni, valahol úgy érzem, a legkitekertebb módon, de hozzám tett mindaz, amit megéltem. Azért tartottam fontosnak megosztani, mert nem egyedülálló. Az én gyerekkorom egy átlagos, a középosztályt erősítő cigány kislány élete – vagyis, ha az egzisztenciát tartjuk szem előtt, akkor nem is olyan rossz. Egy átlagos cigány gyermek életében, az én gyerekkorom iskolai élményei, iskolai történeteim nem szokatlanok. Számukra az ilyesmi nem újdonság, nem meglepő. Ezen kell változtatnunk.

Ha van valami, amit megtanultam az évek alatt, az az, hogy a cigány-magyar együttélés feltételei nem feketék és fehérek. Nincs egy konkrét módja annak, amitől ez jobb lesz. Ezt a helyzetet csak az értheti és kezelheti jól, aki mélyebbre tud és mélyebbre akar látni a felszínél. Tiszavasvári számomra egy keserű élmény. Kicsit olyan, mintha visszacsöppennék a gyerekkoromba. A történetek hasonlóak, igenlő és megértő tekintetekre találok egy-egy visszaemlékezésnél. Szeretném azt hinni, hogy a Tiszavasváriban való kutatásunk segíthet nekem is abban, hogy elengedjem a múltat. Szeretném, ha ez az eredendő érzés, hogy nem vagyok elég jó, csak azért, akinek születtem, megszűnne.

Hogyan látjuk, hogyan halljuk egymást?

A rovat írásai összefoglaló gondolatokat tartalmaznak arról, hogy az a mód, ahogy látjuk egymást, milyen hatással van az együttélés lehetőségeire.

Jenei Kamilla és Opre Ica

A megszólalás lehetőségei

Jenei Kamilla:

Mihail Bahtyin az irodalmi szövegek vonatkozásában foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy az író hogyan szólal meg szövegeiben. Az irodalmi művek mellett a „hétköznapi” szövegek kapcsán is érdemes lehet figyelmet fordítani arra, hogy milyen hangon (a sajátunkon vagy másokén) beszélünk írásainkban.

Ezen a kérdésem gondolkodtam például akkor, amikor Opre Ica e lapszámba szánt írását olvastam. Érdekes volt számomra, hogy az édesanyjával készített beszélgetés lejegyzése az élőbeszédet követve történt, megtartva a megszólalás eredetiségét, igaziként felismerhető jellegét. A szöveg részévé vált egy olyan átirat, ami a beszélő egyedi hangját megőrizte (Jaffe 2012). Ez a szövegírás gyakorlata mellett annak befogadása szempontjából is fontossá válhat, hiszen éppen az olvasók értelmezései teszik nyilvánvalóvá azt, hogy szerintük ki beszél a szövegben (Vigouroux 2016). Konkrétan azt, hogy milyen személyt idéz meg a megszólalás írásban rögzített módja (Jaffe–Walton 2000).

Azért is izgalmas szövegről van szó, mert képes feleleveníteni az elmúlt idők beszédmódjait. Felvetődik a kérdés, hogy egy ilyen szöveg esetében a tartalmi szempontok mellett a nyelvi megformáltságra is figyelni kell-e. Lévén, hogy a szöveg egy visszaemlékezés, az a kérdés fogalmazódott meg bennem, miként lehet hitelesen írni a múltból; ehhez szükségessé válik-e a múltba visszarévedni és onnan megszólalni. Elvégre a megszólalás módja is szerepet játszhat abban, hogy a visszaemlékezés hitelessége létrejöhessen. Ezeket a felvetődött kérdéseimet Icával is megvitattam, hogy ebben a közös írásunkban a szerzői és olvasói perspektívák dialógusának kialakításával keressünk válaszokat.

Opre Ica:

Elovestam, amit küldtél, és örültem. Örültem, hogy tetszett az, ahogyan leírtam az anyámmal történt párbeszédet, és örülök annak, hogy felvetted a kérdést, hogy az eredeti szövegkörnyezet milyen hatással van egy írásra. Mivel én több helyen is gyűjtöttem anno a régi időkről, és könyvben meg is jelentek ezek a gyűjtések, valahogyan természetessé vált számomra, hogy eredeti szövegkörnyezetben írom le, amit hallottam. Fontosnak tartom ezt, hiszen a beszédstílus, a szóhasználat egy-egy tájegység és kor fontos jellemzője. Én így érzem 100%-ban hitelesnek azt, amit leírva »elmondok«, továbbadok másoknak.

Hivatkozások

- Jaffe, Alexandra 2012. Transcription in practice: Nonstandard orthography. In Alexandra Jaffe, Jannis Androutsopoulos, Mark Sebba & Sally Johnson eds., *Orthography as Social Action: Scripts, Spelling, Identity and Power*. 203–224. Berlin–Boston: De Gruyter Mouton.
- Jaffe, Alexandr & Walton, Jana 2000. The voices people read: Orthography and the representation of non-standard speech. *Journal of Sociolinguistics* 4(4). 561–587.
- Vigouroux, Cécile 2016. Magic marketing: Performing grassroots literacy. In Karel Arnaut, Martha Sif Karrebæk, Massimiliano Spotti & Jan Blommaert eds., *Engaging Superdiversity: Recombining Spaces, Times and Language Practices*, 199–219. Bristol/Blue Ridge Summit: Multilingual Matters.

Jani-Demetriou Bernadett

Családok egy változó világban

A család az egyén és a nagy társadalmi rendszerek közötti legfontosabb társadalmi intézmény. A család tagjai az otthoni környezetben meghatározott szerepek szerint élnek (ilyen szerepek például az anyaszerep, a családfenntartó szerepe, a gyermeki szerep). Ezek a szerepek egyúttal társadalomban betöltött státuszt is jelentenek, így a család bizonyos mértékben megszabja a társadalomban elérhető lehetőségeket is. Az egyén azonban nemcsak a családban betöltött szerepe által válik valakivé, hanem ezt a szerepet saját maga is alakítja (vö. ágencia a családban, Revis 2016). A családban élők a családi szokásokat és hagyományokat, a családra jellemző közös gyakorlatokat (Wenger 1998), így a beszédmódokat is együtt hozzák létre.

Régen a magyarországi, főként vidéki családokra általában a többgenerációs, nagycsaládos együttélési forma volt jellemző. Ma az együttélési formák a globalizáció hatására változatosabb mintázatot mutatnak, és ennek következtében a családformák is egyre sokszínűbbé válnak. Például a házasság nélküli együttélések és a válások számának növekedése, a fiatal felnőttek elköltözésének időbeli kitolódása, a gyermekek számának csökkenése befolyásolja a család formájának alakulását (vö. Higgins & Wright 2022). A család összetételének megváltozása nemcsak a családi kapcsolatokat, a szokásrendszereket érinti, hanem azokat a módokat is, ahogyan a családban beszélnek. Az egy családban élők számának csökkenő tendenciája mögött nemcsak az együttélési formák változatossága, hanem a vállalt gyermekek számának csökkenése is áll.

Számos tiszavasvári roma családról azonban az a kép él, hogy nagycsaládban élnek, ahova egyrészt több gyermek születik, mint a nem roma családokba, másrészt több generáció él egy fedél alatt. A nagycsaládos életforma mellett a nehezebb lakás- és anyagi körülmények is befolyásolják; a fiataloknak például segítséget jelent, ha a szülőkkel maradhatnak.

A globalizáció eredményeképp számos család elkerül a szülővárosból más városba, más országba. Ez a változás a workshopokon részt vevők

között többünket, roma családokat is, érintett. Romák és nem romák között is előfordul, hogy a szülők a család boldogulása miatt új lakóhelyet keresnek. Sokan a városközpontba, nagyobb városokba, a fővárosba vagy más országba költöznek a jobb élet és több lehetőség reményében.

A városba költözés jelentheti például azt, amikor a város széléről egy család beköltözik a központba, vagy amikor egy kisebb városból átköltözik egy nagyobb városba. Ilyenkor az élet- és lakáskörülmények megváltoztatják a családi közeget is. A kiköltözés a nagycsaládos életforma felbomlását okozhatja. A családi kapcsolatok is megváltoznak attól függően, hogy ki költözik el. Például a nagyszülők jellemzően nem költöznek a fiatalokkal, hanem maradnak az eredeti lakóhelyen. A nagycsaládtól való elválás a család tagjai közötti viszonyokban is változásokat eredményez. Az együttélés módjai, a családi szokások megváltoznak. A nagyszülők nem tudnak gyakran találkozni az unokákkal, és a nagyszülői segítség nélkül a szülők a gyereknevelésben nagyobb teher hárul. A nagyszülők és az elköltözött család közötti távolság az érintkezésben, kommunikációban is nyomot hagy. A család tagjainak kreatív és alternatív módokat kell találniuk arra, hogy a családi kapcsolatokat fenntartsák, ápolják. Ezekre a kihívásokra és nehézségekre roma és nem roma családoknak ugyanúgy választ kell találniuk.

Hivatkozások

- Higgins, Christina & Wright, Lyn. 2022. Diversifying family language policy. In Higgins, Christina & Wright, Lyn eds., *Diversifying Family Language Policy*. 1–12.
- Hirsch, Tijana & Lee, Jin Sook. 2018. Understanding the complexities of transnational family language policy. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 39(10). 882–894.
- Revis, Melanie. 2016. A Bourdieusian perspective on child agency in family language policy. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 22(2). 177–191
- Wenger, Etienne. 1998. *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge University Press, New York.

Impresszum

ISSN 3057-8493

Kiadja a *Kétháne Cigány-Magyar Közösség Informális Csoport*, Budapest és Tiszavasvári

A kiadó székhelye: 1146 Budapest, Dózsa György út 25. KRE Magyar Nyelvtudományi Tanszék

A kiadásért felel: Heltai János Imre

Felelős szerkesztők: Heltai János Imre, Kerekesné Lévai Erika, Tarsoly Eszter

A szerkesztőbizottság tagjai: Ábri Izabella, Bodó Csanád, Cselle Gabriella, Dobai Anna, Falb Georgina, Heltai János Imre, Jani-Demetriou Bernadett, Jenei Kamilla, Kerekesné Lévai Erika, Köntös Mihály, Kristóf Pálma, Kulcsár Sándorné Alföldi Gabriella, Petteri Laihonen, Lakatos Elisabeth, Lakatos Józsefné Réca, Lakatos Mária Csomma, Lakatos Nikolett, Lakatos Sára Zsanu, Makula Attiláné Rostás Melinda, Opre Csabáné Ica, Schmidt Ildikó, Szabó Gergely, Szabó István, Szabóné Balázs Beáta, Szakál Sára, Székely Márk Attila, Tarsoly Eszter, Tokár Zoltánné Katalin, Annabel Tremlett, Vadász Brigitta, Vadász Tímea

Műszaki szerkesztő: M. Pintér Tibor

Webfejlesztő: Szőke János

Nyomda: Gőz Nyomdaipari Bt., Tiszavasvári, 4440 Polgári út 2.

Elérhetőség: Heltai János Imre: heltai.janos@kre.hu; Kerekesné Lévai Erika: kerlevis4@gmail.com; Tarsoly Eszter: e.tarsoly@ucl.ac.uk

A folyóirat megjelenését a NKFIH (Nemzeti Kutatásfejlesztési Hivatal) K146393 számú, „A nyelvi részvétel előmozdítása a kollaboratív kutatás révén” című OTKA-pályázata támogatja.